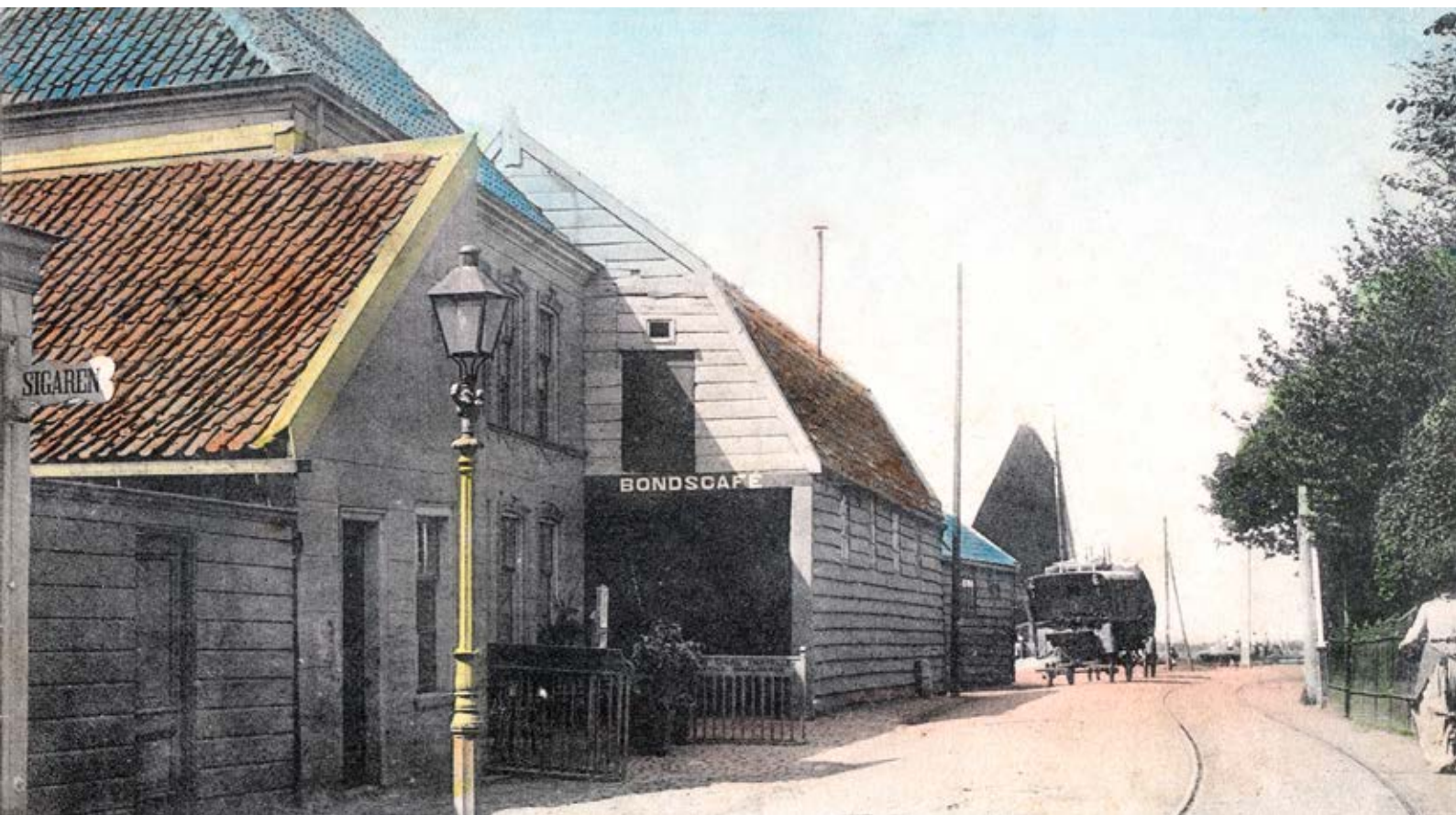

Historische Kring Diemen

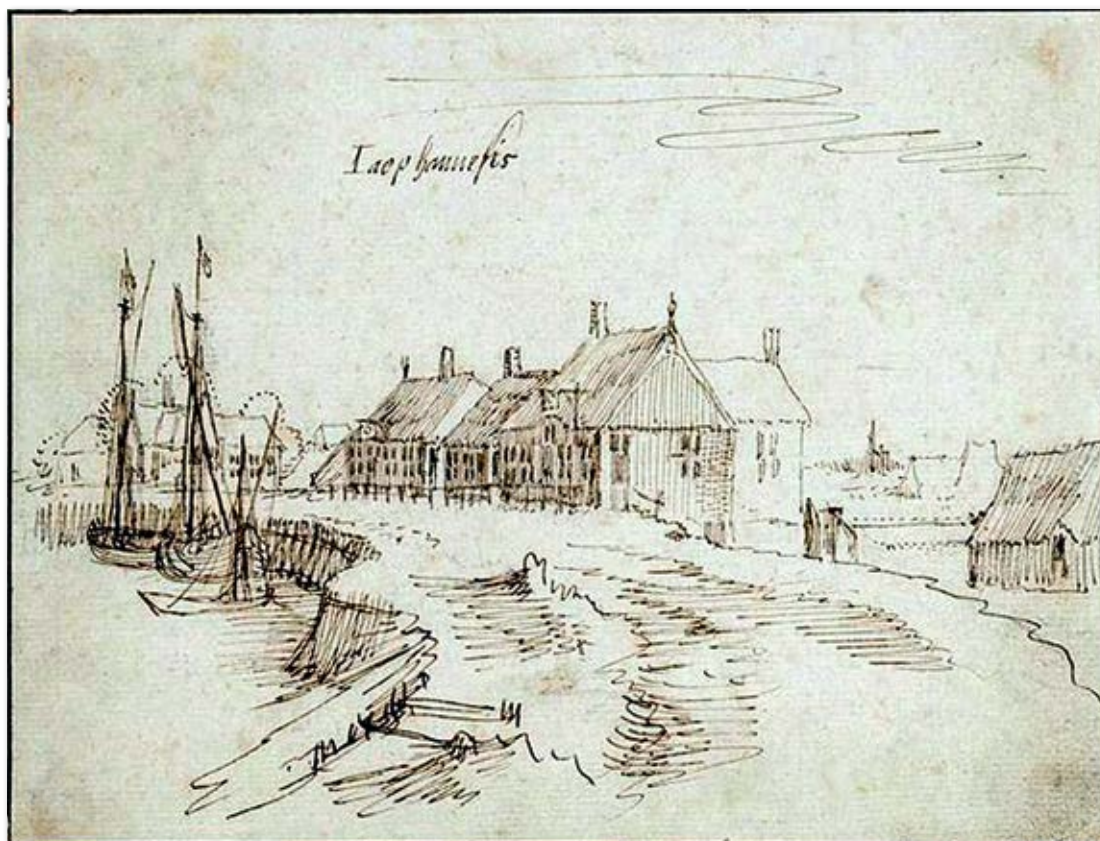
Jaargang 32 – Nummer 2-2022

UNIEKE VERHALEN OVER DIEMEN DIE U ZULLEN VERBAZEN

IN DIT NUMMER O.A.:

DE ZWERFTOCHT VAN EEN DIEMER GEVELSTEEN, GLASFABRIEK ANNA OP DE SNIEP,
NORMAAL EN OEREND HARD BIJ DE DIEMERBRUG, VLOOIENBANDJES VOOR BEJAARDEN,
BURGEMEESTER AMSTERDAM OP RUSTOORD, RAMPJAAR 1672, ONDERHEIDE WEGEN EN
DE KRACHT VAN DE BEELDBANK

Pentekening door Claes Jansz Visscher van de buurtschap Jaap Hannes aan de Diemerzeedijk aan het begin van de 17^e eeuw, gezien vanuit het westen. Links het IJ en rechts op de achtergrond de kerktoeren van Diemen (coll. Stadsarchief Amsterdam)

INHOUD

• Voorwoord, <i>Taco ten Dam</i>	1
• Gevelsteen 'De Kerck van Diemen', <i>Wiard Krook</i>	2
• Glasfabriek Anna 1907: Een komen en gaan van glasblazers en directeuren, <i>Alfred Bakker</i>	7
• Optreden van Normaal in 1989 bij de Diemerbrug, <i>Steven Dijk</i>	13
• Boeren in Diemen: Overpeinzingen over vroeger, <i>Bert Roest</i>	16
• De zaak Onze Woning tegen de Diemer Courant, <i>Frank Roos</i>	17
• Waarom werd een Amsterdamse burgemeester in Diemen begraven? <i>Taco ten Dam</i>	20
• Diemen in najaar 1952: "Huisje van Witte Kruis opgeknapt door oudjes", <i>Bert Roest</i>	23
• Diemen in het Rampjaar 1672, <i>Jaap Haag</i>	24
• Maarten Koning fietst door Diemen op 5 april 1948, <i>Alfred Bakker</i>	31
• Lang leve erfgoed Diemen Centrum-west, <i>Ronald van Gelder</i>	32
• Reacties op de Beeldbank van de Historische Kring Diemen, <i>Wiard Krook</i>	35
• Prikbord, <i>Redactie</i>	37

Afbeelding voorzijde omslag: Een met de hand ingekleurde prentbriefkaart, uitgegeven door Lichtdrukkerij J.M. Schalekamp te Buiksloot, circa 1905.

We zien de Hartveldseweg met links Herberg De Vergulde Wagen, later bekend als Café Vervetjes. Bij de houten inrijstal staat een reiskoets waarvan de paarden zijn uitgespannen en worden ververs. Geheel links van de herberg is nog net de eerste sigarenwinkel van Jan Goedhart te zien, te herkennen aan een reclamebord "Sigaren" aan de voorgevel. Medio 1912 verhuisde de winkel van Goedhart naar de overkant van de Hartveldseweg. De foto geeft verder een doorkijkje naar het westen met op de achtergrond de Keulse Vaart (later Weespertrekvaart genaamd). De vaart wordt druk bevaren met een zeilend binnenvaartschip. Rechts de rails van de Gooische Stroomtram en geheel rechts het hek van de kegelbaan van de schuin aan de overkant gelegen Herberg Huis te Rust (coll. HKD)

www.historischekringdiemen.nl
www.beeldbankdiemen.nl

opgericht 16 maart 1991

jaargang 32, nummer 2-2022

gratis voor leden

bestuur:

voorzitter: Ad Saan
secretaris: Peter Texier
penningmeester: Han Saan
bestuursleden: Irene van Eijk-Baars
Hans de Waardt

secretariaat:

Esplanade de Meer 160
1098 WP Amsterdam
tel. 020 695 41 40
petertexier@ziggo.nl

IBAN:

NL95INGB0001525866
Penningmeester HKD
Buitenlust 50
1111 JK Diemen
saan44@zonnet.nl

redactieadres:

Anne Frankstraat 13
1112 LL Diemen
t.ten.dam@planet.nl

redactieteam:

Alfred Bakker
Taco ten Dam
Wiard Krook

opmaak:

Danielle de Graaff

beeldredactie:

Wiard Krook

eindredactie:

Taco ten Dam

druk:

Onlineprinters.nl

Het lidmaatschap van de Historische Kring Diemen bedraagt € 22,50 per jaar. Leden ontvangen de HKD-Nieuwsbrief en minimaal tweemaal per jaar het verenigingsblad Historische Kring Diemen. Men kan lid worden door zich aan te melden bij het secretariaat.

ISSN 0929-9068

© 2022 **Historische Kring Diemen (HKD)**.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleovoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopieën of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Deze uitgave werd met de meeste zorg samengesteld. Er kan echter door de Historische Kring Diemen (HKD) geen enkele aansprakelijkheid worden aanvaard voor de gevolgen van eventueel in deze uitgave voorkomende onjuistheden of onvolkomenheden. Waar wenselijk en mogelijk hebben wij de uitgever van foto's vermeld. Mocht iemand menen auteursrechten te hebben op een foto kan contact worden opgenomen met de uitgever van deze publicatie.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission in writing by the publisher.

Jan Blokker noemde ooit Diemen het saaiste dorp van Nederland. Hij kwam daartoe uit rancuneuze overwegingen: op weg naar zijn tweede huisje in Friesland stond hij elke vrijdag in de file op de rijksweg door het dorp. Op de terugweg was het niet anders. Zou zijn columnistenhart sneller zijn gaan kloppen als hij had geweten dat hij uitkeek op het café waar Johan Cruijff en Pietje Keizer een biljartje legden of dat hij de katholieke kerk zag waar de jonge Gerard Reve ooit troost zocht. Om maar wat te noemen. In dit nummer trouwens weer vele fraaie Diemense verhalen die bepaald niet saai zijn. Van acht verschillende auteurs.

Neem het verhaal van Frank Roos over de directeur van een Diemens verzorgingshuis die zichzelf verrijkte dankzij de aan zijn zorg toevertrouwde bejaarden. De directeur was niet blij met een publicatie in de Diemer Courant, maar de rechter had geen probleem met het artikel. Of het verhaal van Steven Dijk hoe het zo ver kwam dat Bennie Jolink van Normaal over "Bertus op zien Norton en Tinus op zijn BSA" stond te blerren op een podium bij de Diemerbrug.

Jaap Haag zet uiteen wat het rampjaar 1672 voor Diemen betekend moet hebben. Weiland onder water, af en aan marcherende soldaten, kanon-gebulder in de verte en de angst voor het oorlogsgeweld. Een verhaal dat niets tot de verbeelding overlaat.

Een aangrijpend ongeluk voltrok zich op 5 februari 1909 toen een pont van glasfabriek Anna in de Weespertrekvaart omsloeg. Acht jongens verdronken. Maar wat wisten we tot nu eigenlijk over deze unieke glasfabriek? Alfred Bakker onderzocht de komst van de vele glasblazers naar Diemen, waar zij vandaan kwamen, waar zij woonden en hun steeds maar voortdurende strijd met de directie voor een hoger loon en sociale rechten.

Maar er is meer: de bijzondere geschiedenis van een Diemer gevelsteen, een Amsterdamse burgemeester die tijdens leven Napoleon ontmoette en al lang voor zijn dood had vastgelegd dat hij in Diemen begraven wilde worden, onderheide wegen, nostalgische boerderijen en Diemense observaties van een fietsende schrijver Han Voskuil.

Zoals altijd hebben de inspanningen van onze fotoman Wiard Krook en onze creatieve lay-outer Danielle de Graaff geleid tot een fraai en indrukwekkend geheel.

Namens de redactie,

Taco ten Dam
Eindredacteur

“Daer de Diemerkerk in de gevel staet”

GEVELSTEEN ‘DE KERCK VAN DIEMEN’

Wiard Krook

Bezoekers van de Sint Petrus' Bandenkerk worden reeds bij het binnengaan van de kerk geconfronteerd met een mysterie. In de muur van de westelijke ingang bevindt zich een interessante gekleurde zeventiende-eeuwse gevelsteen, waarvan de herkomst vaak reden is van gissingen en speculaties.

Gevelsteen “De Kerck van Diemen”

Het is duidelijk dat de ingemetselde gevelsteen in de Sint Petrus' Bandenkerk aan de Hartveldseweg 24-25 van oudere datum is dan de kerk zelf die in 1910 werd gebouwd. Op de steen staat een afbeelding van de laatmiddeleeuwse Mariakerk die in Oud-Diemen werd gebouwd. Deze kerk, die in 1807 werd afgebroken, stond op de plaats waar thans de begraafplaats Gedenk te Sterven is gesitueerd. De beeldhouwde impressie van de Mariakerk op de gevelsteen is niet geheel in overeenstemming met

Gevelsteen “De Kerck van Diemen”, ingemetseld bij de ingang van de Sint Petrus' Bandenkerk te Diemen (foto Wiard Krook, 1997)

de werkelijkheid. Zo blijkt de noordelijke ingang van de kerk veel te dicht bij de toren te zijn afgebeeld. Toch geeft de rijk versierde sculptuur een leuke indruk van de kerk, zeker met de aanwezigheid van een nestelende ooievaar op de nok van het kerkgebouw. Boven en naast de kerk staat de volgende tekst: “DE KERCK VAN DIEMEN”.

Ets “Diemen Buyten Amsterdam” van Claes Jansz. Visscher, circa 1612 (coll. Stadsarchief Amsterdam)

Gevelstenenschetsboek

De vraag rijst waar deze gevelsteen eigenlijk vandaan komt. Hiervoor bezoeken we het Amsterdamse Stadsarchief, waar de oudst bekende vermelding van deze 'Diemense' gevelsteen is terug te vinden. De steen staat afgebeeld in een van de "Gevelstenen(schets)boeken van Amsterdamse Huizen" die tussen 1873 en 1878 werden samengesteld door jonkheer Augustus Pieter Lopez Suasso (1804-1877).¹

Jonkheer Augustus Pieter Lopez Suasso (1804-1877) (coll. Stadsarchief Amsterdam)

Deze liefhebber van heemkunde moest van zijn arts dagelijks wandelen om gezonder te leven. Om zijn omzwervingen door geheel Amsterdam een doel te geven, ging hij onder andere interessante gevelstenen en opschriften op muren die hij tegenkwam documenteren en schetsen. In zijn schetsboek komen we bij de locatie "Bloemstraat vanaf de Prinse Gracht rechts" bij huisnummer 76 de hierboven besproken gevelsteen tegen. De tekening van Suasso is eenvoudig en zit vol fouten. Bij hem zitten er ineens drie ramen in het schip en bevindt de noordelijke ingang van de kerk zich niet in het midden van

het schip maar in de noordzijde van de toren. Ook heeft hij de op het kerkdak nestelende ooievaars niet getekend.

Het feit dat de gevelsteen zo hoog in de gevel van het huis in de Jordaan zat, zal er wel de oorzaak van zijn geweest dat Suasso de kleine letters "EN" (van DIEMEN) niet kon lezen en alleen de tekst "Diem" opschreef.

Zijn notities geven echter wel meer informatie over de bijbehorende jaar- en sierstenen. De gevelsteen bevond zich: "tusschen ANNO en 1663". Verder noteerde hij "een bas-reliëf boven de tweede verdieping". Hieruit blijkt dus dat er oorspronkelijk meerdere stenen waren die bij elkaar hoorden.

Met enige trots mogen we vermelden dat in 1877 jonkheer Lopez Suasso, en in 1890 zijn echtgenote douairière Sophia Adriana de Bruijn op de Diemense begraafplaats Rustoord werden begraven. (zie afbeelding op de volgende pagina). De locatie is bij het hek aan de Weesperstaat op het oude gedeelte waar meer prominente Nederlanders rust vinden.²

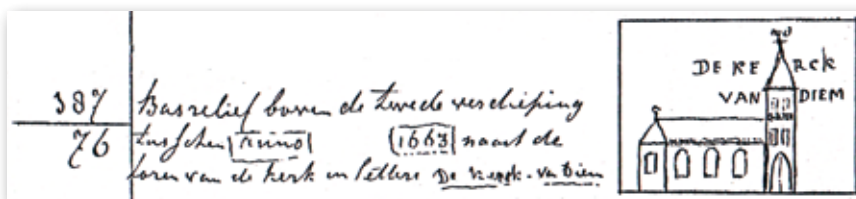
Monumentenlijst

Een tweede vermelding van de gevelsteen "De Kerck van Diemen" is te vinden in een artikel van G. van Arkel en A.W. Weissman, in 1903 gepubliceerd in het blad van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap. Het betreft een bijgewerkte inventarisatie van de (toen) nog bestaande Amsterdamse gevelstenen.³

De 'Diemense' steen staat daar geregistreerd met de opmerking: "De gevel Bloemstraat 76 prijkt met drie gevelsteen. Op twee staat, in cartouches, ANNO 1663. Op den derden is een kerk verbeeld, met het bijschrift: DE KERCK VAN DIEMEN." ➤

Het pand Bloemstraat 76 te Amsterdam met de gevelsteen "De Kerck van Diemen", gefotografeerd circa 1928. De bijbehorende jaarstenen "ANNO" en "1663" en de versieringen zijn nog aanwezig (coll. Stadsarchief Amsterdam)

Afbeelding nr. 387 uit het Gevelstenenschetsboek van jhr. Suasso, door hem opgetekend in 1876 (coll. Stadsarchief Amsterdam)

Graf van jhr. A.P. Lopez Suasso en Sophia Adriana de Bruijn op begraafplaats Rustoord aan de Weespertravaart te Diemen (foto 2022 Wiard Krook)

Tekening uit een artikel van G. van Arkel en A.W. Weissman, in 1903 gepubliceerd door het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap (coll. Stadsarchief Amsterdam)

De bijbehorende tekening is beter dan die van Suasso, maar ook hier zien we enkele fouten. Zo zijn nu de galmgaten in de toren en het koor met het raam verdwenen. De hier besproken gevelsteen komt in 1928 op de monumentenlijst te staan en wordt geregistreerd als nr. 398.⁴

Met enige trots mogen we vermelden dat jonkheer Lopez Suasso en zijn echtgenote douairière Sophia Adriana de Bruijn op de Diemense begraafplaats Rustoord werden begraven.

Beschadigd

Op foto's die voor 1937 moeten zijn gemaakt kunnen we zien dat de gevelsteen met de bijbehorende stenen nog onbeschadigd zitten ingemetseld in de voorgevel van het pand aan de Amsterdamse Bloemstraat. De detailfoto toont wel aan dat de steen inmiddels horizontaal is gescheurd en feitelijk uit twee delen bestaat. Later in 1937 werd het pand Bloemstraat 76 gesloopt en verdwenen de gevelstenen uit het zicht.

Detail van het huis aan de Bloemstraat 76 te Amsterdam met de gevelsteen "De Kerck van Diemen" gefotografeerd in 1937 (coll. Stadsarchief Amsterdam)

De nog onbeschadigde gevelsteen "De Kerck van Diemen" in de voorgevel van het pand Bloemstraat 76 (coll. Stadsarchief Amsterdam)

Slooppand

In een boekje van H.W. Alings over Amsterdamse gevelstenen, gepubliceerd in 1943, komen we de gevelsteen "De Kerck van Diemen" weer tegen.⁵ Bij het artikel werd een tekening afgebeeld waarop te zien is dat de interessante gevelsteen inmiddels gruwelijk was beschadigd. Het had de sloop van het pand aan de Bloemstraat niet geheel zonder schade overleefd. Het is niet duidelijk waar Alings de steen had aangetroffen om te kunnen tekenen.

Tekening uit 1943 van H.W. Alings van de inmiddels beschadigde gevelsteen

Tekening van Jan Bouman in oktober 1960 gepubliceerd in De Volkskrant

Gerrit Barentz. van Diemen

In 1950 publiceerde H.W. Alings meer details over de historische gevelversiering en de toenmalige eigenaar van het huis aan de Bloemstraat:

“Daar sierde deze gevelsteen, geflankeerd door cartouches met ‘Anno 1673’ met luchtig bewerkte festoenen, zo’n karakteristieke 17^e eeuwse halsgevel met gebeeldhouwde vleugelstukken en onder een gezellige houten winkelpui. Wel was het een Diemenaar die het huis had laten zetten, die zich daarom Gerrit Barentsz. van Diemen noemde en het liet weten door een gevelsteen die de kerk van Diemen voorstelde, waarvan ik vond, dat daarvoor een prent van Claes Jansz Visscher heeft gediend.”⁶

Alings vermeldde verder dat iemand van het kerkbestuur van de hervormde kerk uit Diemen de gevelsteen opmerkte in de tuin van het Amsterdamse Stedelijk Museum. Dit was een van de plaatsen waar indertijd interessante bouwfragmenten uit slooppanden lagen opgeslagen. De gemeentelijke dienst Monumentenzorg bestond toen nog niet.

Het kerkbestuurslid deelde mee dat deze gevelsteen afkomstig was uit de Diemense kerk en op “onverklaarbare wijze” in de tuin van het museum was terecht gekomen. Op grond van dit vermeende eigendomsrecht werd de bedoelde gevelsteen afgestaan om in de hervormde kerk van Diemen aan de Ouderkerkerlaan te worden ingemetseld.

De nieuwe locatie werd een muur van het portaal in de toren van de hervormde kerk.⁷

Over de bijbehorende datum- en versierstenen werd verder geen vermelding meer gemaakt, dus deze zullen wel in Amsterdam zijn achtergebleven.

In september 1986 werd de gevelsteen “De Kerck van Diemen” ingemetseld in de westelijke ingang van de Sint Petrus’ Bandenkerk aan de Hartveldseweg te Diemen (coll. pastor Jan van Diepen)

Sint Petrus’ Banden

Na de sloop van de hervormde kerk in 1984 werd, kennelijk in goed overleg tussen de toenmalige dominee en de pastoor van de Sint Petrus’ Bandenkerk, de van oorsprong Amsterdamse gevelsteen overgebracht naar deze kerk aan de Hartveldseweg en ingemetseld in de westelijke ingang van de kerk. Het is deze locatie waar de fraaie gevelsteen, of wat er thans nog van over is, nog steeds kan worden bewonderd.⁸ ➤

Zeventiende-eeuwsch huis in de Bloemstraat.

Het geheel is goed bewaard en een sieraad voor de omgeving.

„Daer de Diemerkerk in de gevel staet”.

In het hartje van de Jordaan, Bloemstraat 76, voorbij de eerste Bloemdwarsstaat staat een merkwaardig antiek huis. Het valt maar weinig op in deze nauwe straat met al die ouderwetse geveltjes, en mede door zijn geringe breedte is men het zonder dat men het weet voorbij. De heer E. van Houten, hoofd-inspecteur bij het gemeentelijk Bouw- en Woningtoezicht, geeft ons de volgende beschrijving van dit karakteristieke 17^e eeuwse huis.

Naar de gevelsteen aangeeft is dit huis gebouwd in 1663. De Bloemstraat met haar omgeving is in dien tijd gebouwd en daarom staat het wel vast, dat het huis in hoofdzaak zijn oorspronkelijke gedaante nog onveranderd heeft bewaard.

De voorstelling op den gevelsteen waaraan het huis zijn benaming “Kerk van Diemen” te danken heeft, is te verklaren, omdat de man, die het liet bouwen Gerit Barentsz van Diemen heette. Hij gaf het huis dus een sprekenden naam, gedachtig aan de plaats waarvan hij afkomstig was. De Diemerkerk die nog altijd in den gevel staat, is in werkelijkheid reeds lang verdwenen. De Hervormde kerk in het dorp Diemen was oorspronkelijk aan de Heilige Maagd gewijd. Deze is in het laatst van de 18^e eeuw, toen zij reeds jaren in bouwvalligen toestand had verkeerd, afgebroken en vervangen door een andere in het welvarender Diemerbrug.

Als gevolg van financiële omstandigheden is het huis op 13 September 1692 op last van de stedelijke overheid bij executie verkocht en in eigendom gekomen van Jacobus Ruijsenaar. Niet minder dan 130 jaar is het in bezit van de familie Ruijsenaar gebleven.

De laatste afstammeling verkocht het in 1822 uit de hand aan Lambertus Rutgers. Reeds in 1852 verkocht zijn zoon Abraham Rutgers het perceel aan Hendrik van Maaren en in 1879 verkocht diens weduwe het aan Hendrik Jan van Baak. Toen heeft de sigarenfabrikant A. Bergheger in “de Diemerkerk” als huurder een tabak- en sigarenzaak gevestigd en in 1885 heeft hij het van Van Baak gekocht. Sedert het overlijden van A. Bergheger 1895 wordt de zaak daarop gedreven door zijn zoon.

De gevel van het huis is uitgevoerd in den trant van den bekenden Phillips Vingboons, die vele gevels in degelijken stijl heeft ontworpen. Behoudens de verandering van de ramen in de 18^e eeuw en een geringe wijziging in de onderpui, is de gevel zeer goed bewaard en nog steeds een sieraad voor de omgeving.

(Uit: De Telegraaf, 25 mei 1929)

Noten

- 1 **Suasso** 1873-1878, p. 63, nr. 387; zie voor een uitvoerige beschrijving van het werk van Suasso: Timp 1963, p. 166-183
- 2 **Dam** 2015, p. 23
- 3 **Arkel/Weissman** 1903, p. 14 (volgnummer nr. III, 153B)
- 4 Monumentenlijst 1928, nr. 398, p. 168
- 5 **Alings** 1943, p. 21
- 6 **Alings** 1950, p. 28-29; in zijn artikel werd de datumsteen foutief 1673 gedateerd in plaats van 1663; zie ook: Leeuwen 1974, p. 35-36, afb. 31
- 7 **Beek** 1957, p. 281 en Boers 2007, p. 282, nr. 656
- 8 **Boers** 1992, nr. 656, p. 282

Literatuur

- **Alings**, H.W.: Verdwaalde Gevelstenen V, in: *Maandblad Amstelodamum*, Genootschap Amstelodamum, jrg. 29, 1942, p. 87-88.
- **Alings**, H.W.: Amsterdamsche Gevelstenen, *Heemschutreeks deel 29*, Amsterdam 1943.
- **Alings**, H.W.: Waar zijn deze gevelstenen?, in: *Maandblad Amstelodamum*, Genootschap Amstelodamum, jrg. 37, 1950, p. 27-29.
- **Arkel**, G. van & A.W. Weissman: Noord-Hollandsche Oudheden, in: *Koninklijk Oudheidkundig Genootschap*, dl. 2, 6e stuk, blz. 14, 1903.
- **Beek**, P.J. ter: *Historie van Diemen*, Amsterdam 1957.
- **Boers**, Onno W.: *De Gevelstenen van Amsterdam*, Amsterdam 1992, 2007.
- **Dam**, Taco ten: in: Augustus Pieter Lopez Suasso & Sophia Adriana Lopez Suasso-de Bruijn, Graf Kr. 81, Begraafplaats Rustoord, in: *Historische Kring Diemen*, jrg. 25, nr. 1-2015, p. 23.
- **Krook**, Wiard: Een Amsterdamse gevelsteen in de Sint Petrus' Bandenkerk “De Kerck van Diemen”, in: John Cuijpers, Taco ten Dam, Ivo Heemskerk e.a. (red.): *Het katholieke hart van Diemen; Honderd jaar Sint Petrus' Bandenkerk 1910-2010*, Diemen 2010, p. 84-88.
- **Leeuwen**, Paul van: *Amsterdamse Gevelstenen*, Amsterdam 1974.
- **Suasso**, Augustus Pieter Lopez: *Gevelstenen Schetsboeken*, 1873-1878, handschrift, (Stadsarchief Amsterdam nr. 1687).
- **Timp**, W.: Het gevelstenenschetsboek van Augustus Pieter Lopez Suasso, in: *Amstelodamum*, jaarboek 55, Genootschap Amstelodamum, Amsterdam 1963, p. 166-183.
- **Zn.**: “Zeventiende-eeuwsch huis in de Bloemstraat”, in: *De Telegraaf*, 25 mei 1929

De korte, heftige geschiedenis van glasfabriek “Anna”

1907-1911: EEN KOMEN EN GAAN VAN GLASBLAZERS EN DIRECTEUREN

Alfred Bakker

Waarin de gemeente Diemen een niet te versmaden aanbod krijgt, de eigenaar de fabriek en een motorvlet naar zijn dochter vernoemt, een Duitse ingenieur directeur wordt, glasblazers uit Drenthe en Duitsland komen, de wonderhuizen aan de Muiderstraatweg betrekken, het personeel in opstand komt, de huur opgezegd wordt, een deskundige uit de Glasstad orde op zaken stelt, acht kindarbeiders verdrinken, een buitenechtelijke zoon eigenaar wordt, de fabriek sluit en de glasblazers verder trekken.

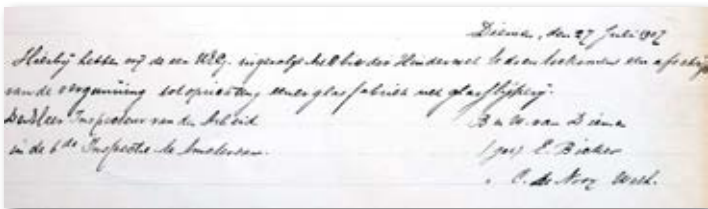
Aanbod

De gemeente Diemen gaf Albertus Reginus ten Cate van de firma J. B. Delius & Co. op 22 juni 1907 toestemming om een glasfabriek te bouwen. Ten Cate had daarbij aangeboden om een tien meter brede strook langs de Weespertrekvaart vaart af te staan en over een breedte van vijf meter te verharden met klinkers. Op diezelfde dag kreeg de architect van de fabriek, J. A. van Straaten, voorlopig toestemming om het terrein op te hogen.

De aannemer, Gebr. Terlingen uit Amsterdam, kon dus meteen aan de slag. Uit alles bleek dat Ten Cate haast had. De fabriek zou in september 1907 opgeleverd worden.

Maar architect Leliman maakte in december 1907 nog een ontwerp voor de portierswoning. De Diemense aannemer J.B. Eekhout was de laagste inschrijver.

Ten Cate schafte een motordekschuit aan, die hij net als de glasfabriek vernoemde naar zijn dochter Anna. Ook kwam er een pont om het personeel van de Sniep over te varen naar het Weesper Zandpad. Voor beide vaartuigen moest nog een plek gevonden worden om ze af te meren langs de druk bevaren Weespertrekvaart. De gemeente stond op 12 december 1907 grond af in bruikleen om havens te kunnen graven ter plaatse van de ooit geplande klinkerweg. ➤

De Diemense gemeenteraad verleende op 27 juli 1907 vergunning aan A. R. ten Cate om een glasfabriek met glasslijperij op te richten (registers en afschriften van uitgaande stukken 1906-1910, Gemeentearchief Diemen)

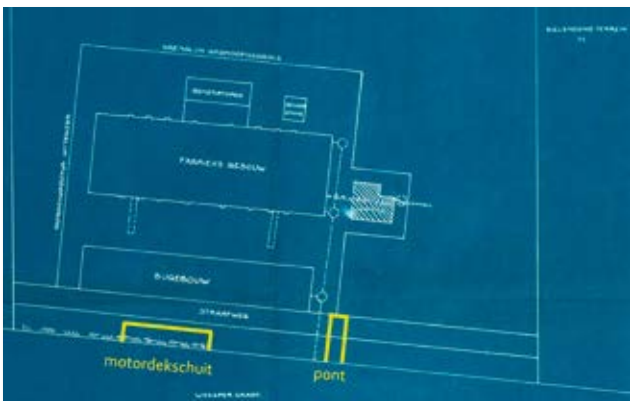
De Gebr. Terlingen startten in juli 1907 met het bouwrijp maken van een terrein op de Sniep en de bouw van de glasfabriek naar een ontwerp van architect J. A. van Straaten, bewerkt naar kaart uit 1900 (www.topotijdreis.nl)

Tekening van Glashandel J. B. Delius & Co door S. C. Schnabel. Het pand is gebouwd in 1904 op de percelen Geldersekaade 20-24. Op het water ligt de motordekschuit “Anna” waarmee het glaswerk uit Diemen naar Amsterdam vervoerd werd (catalogus 1909 firma Delius)

Aan de Geldersekade waren de firma J. B. Delius & Co. en de glasfabrikant en -handelaar A. J. Bakker gevestigd (kaart van Amsterdam blad H3, 1909, Dienst der Publieke Werken Amsterdam)

Op de blauwdruk die architect Leliman voor de portierswoning van Glasfabriek Anna maakte, is de lay-out van de fabriek getekend. Eind 1907 bleek dat voor de motordekschuit "Anna" en de pont nog havens gegraven moesten worden (Het Nieuwe Instituut)

Herkomstplaatsen van glasblazers in 1908 en 1909, bewerkt naar Kaart Duitsland uit 1900 (registers van ingekomen personen in de gemeente Diemen 1908-1915, Gemeentearchief Diemen)

De eigenaar en de directeur

Ten Cate was sinds 1892 buitengewoon lid van de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Pharmacie. Hij was goed geïnformeerd en had kennis genomen van "Der Glashüttentechniker" (de glasfabriektechnicus) uit 1906 van de Duitse ingenieur Hans C. E. Schnurpfeil.

Ten Cate haalde Schnurpfeil vanuit Zürich naar Diemen en benoemde hem tot directeur op 10 januari 1908. De firma J. B. Delius & Co. opende de fabriek van medicijn glas enz. "geheel volgens de laatste eischen ingericht" op 29 januari 1908. Eigenaar Ten Cate kreeg vele gelukwensen. Het personeel bood hem bloemstukken aan. De fabriek was echter nog niet helemaal bedrijfsklaar.

In de maand van Schnurpfeils benoeming schreef de gemeente Diemen als immigranten uit het buitenland in: Nanne Smit uit Haßlinghausen, Herman van Brummelen uit Düsseldorf en Carl Ott uit Großalmerode. Al die Duitse plaatsen beschikten over een glasfabriek, net zoals Nieuw-Buinen in Drenthe, van waaruit de meeste glasblazers naar Diemen kwamen.

Loop der bevolking

De piek van de immigratie was in juni 1908 met in totaal 76 ingeschreven personen. Daarbij waren immigranten uit Wenen met opvallende Slavische namen, zoals Dragutin Veit, Antun en Franjo Briski, Zsilnizsky, Johann Javonsick. Het merendeel kwam uit Duitse plaatsen met glasfabrieken, bijvoorbeeld uit het Silezische Leobschütz waar de Bertha Hütte van C. Schnurpfeil stond. Velen van de 'Duitsers' vertrokken weer een paar maanden later.

De glasfabriek werkte twee maanden na de opening nog niet op volle kracht. Arbeiders kregen een voorschot op hun loon, dat de directie op zaterdagavond 28 maart 1908 echter met twee gulden verlaagde. Bovendien kregen de jongere arbeiders geen eten en schafttijd. Maandag 30 maart begon een staking, die ook de onrechtvaardige regeling met de 'schock' als inzet had:

Is bijvoorbeeld een schock 12 flessen en worden er uit een bepaalde hoeveelheid materiaal 59 flessen gemaakt, dan krijgen de blazers voor 4 schocks betaald, terwijl zij de overige 11 voor niet moeten maken.

De directie weersprak de aantijgingen in de krant, kwam met een eigen versie van de toedracht en probeerde de Nederlandse en Duitse arbeiders tegen elkaar op te zetten. Hoe de glasblazers er zelf over dachten, vernemen we uit het goed geïnformeerde dagblad "Het Volk; dagblad voor de arbeiderspartij". Die krant nam op 4 april citaten op uit een brief van Schnurpfeil aan de arbeiders:

"Uw onbeschaamde eisch kan ik niet inwilligen. Wij ontslaan u. Wij verzoeken u uw gereedschap weg te halen. Uw woning is opgezegd. De kachel zal verwijderd worden en ik zal u gerechtelijk wegens de schulden vervolgen. U zijt de grootste opruier en zulke lieden kunnen wij niet gebruiken, slechts rustige en tevredene."

Geuco Kreutzelman

De media kregen hun informatie via Geuco Kreutzelman, een glasblazer die in Diemen woonde. Met ruim honderd comparanten was hij in 1897 medeoprichter geweest van

de glasblazers-Coöperatie Eigen Hulp in Nieuw-Buinen. Geuco was secretaris van de Diemense afdeling van de Nederlandsche Vereeniging van Glas- en Aardwerkers, opgericht op 3 maart 1907. Een kompaan van Geuco uit Nieuw-Buinen was Tiemen Piening, die ook op de Muiderstraatweg woonde.

Een groote Trekhond te koop, bij T. PIENING, Muiderstraatweg te Diemen. 17762

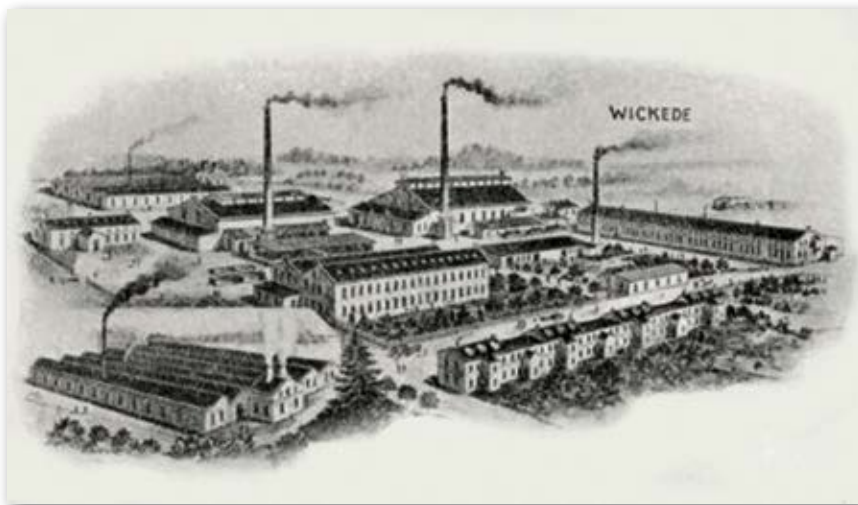
Glasblazer Tiemen Piening was in 1908 vanuit Nieuw-Buinen naar Diemen gekomen. Hij woonde net zoals Geuco Kreutzelman aan de Muiderstraatweg. In oktober 1910 bood Piening een grote trekhond te koop aan (De Courant, 10 oktober 1910)

De glasblazers vormden een mobiele beroepsgroep. Met hun vaardigheden konden ze overal terecht. Geuco Kreutzelman bijvoorbeeld ging vanuit Diemen op en neer naar Wickede a/d Ruhr, en verhuisde later naar Delft en Schiedam.

De glasfabriek in Wickede was voor meer glasblazers een bestemming. Zij vonden er werk in de moderne Wickeder Glashüttenwerke, die was opgericht in 1889. In 1907 telde de fabriek 300 arbeiders, die belichtingsglas, flessen, persglas en machineglas produceerden.

G. Kreutzelman

Handtekening van Geuco Kreutzelman [sic] in 1902

De Wickeder Glashüttenwerke van W. Hibbeln in 1904. De moderne glasfabriek was opgericht in 1889 in Wickede bij Essen in het Roergebied. In de fabriek werkten veel Nederlandse glasblazers, ook uit Diemen (rekening van W. Hibbeln aan Natura Artis Magistra)

Kreutzelman wist te melden dat op 9 april 1908 "anarchistische en revolutionaire onderkruipers uit Vlaardingen" naar Diemen kwamen. Postende glasblazers in Diemen hielden hen echter tegen. Ze keerden onverrichterzake terug. Eigenaar Ten Cate verzocht burgemeester E. Bicker te bemiddelen in het conflict, waarin directeur Schnurpfeil zijn eigen plan trok. Hij zocht onderkruipers in Stads-kanaal, maar daar herkende men Schnurpfeil.

Er kwamen geen stakingbrekers naar Diemen. Dat betekende het einde van de staking op 24 april 1908. Daarna moesten de ovens weer opgestart worden. Op de ochtend van 4 mei "is het werk hervat. De eischen der arbeiders zijn ingewilligd, terwijl allen opnieuw voor den tijd van 3 jaar gecontracteerd hebben." Het was een overwinning voor de NVvGA.

Onder de glasblazers bleven echter spanningen bestaan. Zo vermoedde men boze opzet toen glasblazer Roelf Kap op 17 juli 1908 verdronk in de Muidertrekvaart. Daar bleek niets van bij nader onderzoek. Hij was 'gewoon' verdronken toen hij zaterdagavond na "volbrachte dagtaak, nog eens wilde zwemmen".

Ten Cate diende op 3 juli 1908 een opvallend verzoek in. De firma Delius wilde een machinekamer en een ketelhuis van hout bouwen, daar men niet kon heien wegens de bouwvallige toestand van de oven. De firma kreeg

toestemming, maar de opstallen moesten binnen zes maanden in steen uitgevoerd worden.

Conflict naar climax

'Patroon' Schnurpfeil bleef op voet van oorlog met zijn personeel. Hij sloot arbeiders uit, waarna "de zestig man der glasfabriek" op 21 augustus 1908 weer staakten. De "mannen hebben een loon van 40 à 50 gulden per week en genieten vrije woning en brandstoffen. Zij moeten echter hun eigen helpers betalen en het geschil loopt over de vraag of zij de schade moeten dragen, als bleek dat het glas onvoldoende warm was om te kunnen verwerken. De glasblazers gingen in zo'n geval weer naar huis, om na een paar uur nog eens terug te komen." Dan hoorden zij dat de verzuimde uren niet uitbetaald zouden worden.

Na zeven dagen onderhandelen door de NVvGA eindigde het conflict "ten nadele van den patroon". De arbeiders kregen tijdelijk ontslag aangezegd. ➤

Vaandel van de Nederlandsche Vereeniging van Glas- en Aardwerkers, afdeling Culemborg, 1907. De NVvGA is op 3 februari 1907 opgericht. Geuco Kreutzelman was secretaris van de Diemense afdeling (www.regionaalarchiefdordrecht.nl, coll. fa. C.M. van Diemen)

De Zeven Wonderen, een complex woningen uit 1902 aan de Muiderstraatweg omstreeks 1940. Op 29 oktober 1908 zette de deurwaarder zeven glasblazersgezinnen met hun inboedel uit de woningen (coll. HKD)

Hermanus Gerardus Scherrer (Leerdam 1873-1940 Den Haag) was glasfabrikant en -verkoper in Leerdam. A. R. ten Cate haalde hem in december 1908 naar Diemen om orde op zaken te stellen in de "Anna" (coll. Historische Vereniging Leerdam)

Na de staking deelde Ten Cate op 9 september 1908 mee dat de fabriek voor onbepaalde tijd gesloten zou worden. Die sluiting zou niet te maken hebben met een "weigering der werklieden om nieuwe arbeidsvoorwaarden te aanvaarden", maar met het voornemen om de fabriek te verbouwen.

Het conflict culmineerde op 29 oktober 1908. Toen liet de firma Delius zeven huisgezinnen met inboedel en al gerechtelijk uit hun woningen zetten, de Zeven Wonderen, onder toezicht van rijksveldwachter Adrianus Sparreboom en dorpsveldwachter Jan Kloosterman.

Burgemeester Bicker bemiddelde bij het zoeken naar vervangende woonruimte. De gezinnen konden terecht in half afgemaakte woningen op het binnenterrein van het voormalige Zwitserse Hotel aan de Hartveldseweg.

De directeur volhardde in zijn weigering om te onderhandelen met de NVvGA. Die riep daarop via "De Glas- en Aardwerker" (1.500 ex.) alle glasblazers op om geen werk aan te nemen in de fabriek "Anna" te Diemen.

Op de werkvloer vermoedde men al lang dat eigenaar Ten Cate slecht op de hoogte was van Schnurpfeils handelwijze. Pas na de oproep van de NVvGA vielen Ten Cate de schellen van de ogen. Hij schakelde

deurwaarder H. A. Schmitt in. Die overhandigde op 25 november 1908 een exploit aan Schnurpfeil. Zijn volmachten als directeur vervielen per onmiddellijk. Ingenieur Hans C. E. Schnurpfeil keerde terug naar Zürich. Hij publiceerde in 1911 "Die Glasschmelzöfen und ihre Feuerungsanlagen", waarin ongetwijfeld zijn ervaringen met de Diemense glasfabriek verwerkt zijn.

Calamiteit na reorganisatie

De glasfabriek sloot tot 21 december 1908. Toen vond een herstart van de fabriek plaats onder leiding van glasfabrikant en -verkoper "H. G. Scherrer van Leerdam".

Scherrer heeft zich nooit ingeschreven in Diemen. De inschrijvingen in januari 1909 tonen wel aan dat met de nieuwe directeur ook glasblazers uit Leerdam meekwamen, zoals Brandjes Brandsema, Willem Clements en Hendrik Koehoorn. Ook kwamen er immigranten uit Königsteele, Oberhausen en Marten.

De nieuwe directeur was heel wat humaner dan zijn voorganger. Dat bleek al snel op vrijdag 5 februari 1909 toen de pont tijdens een storm omsloeg. De pont verzorgde de verbinding tussen het fabrieksterrein en het Weesper Zandpad. Op de fabriek werkten toen ruim zeventig arbeiders. De fabriek sloot om half vijf. Op de pont die over de

Weespertrekvaart voer, bevonden zich waarschijnlijk 25 mensen (exclusief de veerman J. Wichemanse sr. die op het fabrieksterrein bleef staan), waaronder vele jongens. Scherrer en Wichemanse begaven zich tot hun middel in het water, maar konden acht jongens in de leeftijd van negen, veertien tot 21 jaar, niet redden. Wichemanse zag zijn 14-jarige zoon Jan voor zijn ogen verdrinken. Verder verdronken: Martinus Clement, Jan van Huizen, Jaring Koehoorn, Gijs van Norden, David Smit, Beene Stuit en Philippus van Veller. De drenkelingen werden opgebaard in het bijgebouw van de glasfabriek.

Optimisme

Eigenaar Ten Cate zag de toekomst van de glasfabriek rooskleurig in. In maart 1909 breidde men het fabriekscomplex uit met een houten loods voor de berging van stro en glas. In juli 1909 kwam er een nieuwe oven bij. Er was een elf meter diepe funderingsput voor nodig. Werkman Van Asselt uit Nijkerk stortte in die put toen een ketting brak. De medische hulp van dokter Der Kinderen was vergeefs.

Directeur Scherrer had het gezien in Diemen. Op 28 juni 1909 verhuisde de "directeur eener glasfabriek" met vrouw en drie kinderen naar de Koninginneweg in Amsterdam. Als plaats van herkomst is genoteerd "Leerdam" (Diemen is doorgestreept).

Kort na de calamiteit van 5 februari 1909 is de gezonken pont langs de oever van het Weesper Zandpad gefotografeerd. Op de achtergrond het fabriekscomplex. In het bijgebouw langs de haven voor de motorvlet "Anna" zijn de drenkelingen opgebaard (De Prins, 13 februari 1909)

Op 30 Maart en 2 April 1910"ging het woelig toe op het terrein van de glasfabriek "Anna" te Diemen. Het werk was neergelegd. Een "Duitscher" had zich echter als onderkruiper aangemeld. Hij zou door twee stakers zijn mishandeld. Ze stonden op 4 juni terecht en kregen gevangenisstraffen van enkele maanden.

Begin 1910 schreef H. Spiekman over de zware werkomstandigheden in glasblazerijen. In Diemen zouden vijftienjarigen het werk van een volwassen glasblazer moeten verrichten. Tegen dergelijke berichten klom A. R. ten Cate in de pen op 14 juni 1910. In acht punten weersprak hij dat er zwavel of andere dampen in de fabriek ontsnapten. Er was slechts één vijftienjarige, die "geen flesschenmaker" was en met toestemming van zijn vader in de fabriek werkte. ➤

De Katholieke Illustratie, 20 februari 1909

Begravenis der drenkelingen te Diemen

Verleden week Woensdag zijn de acht, Vrijdags te voren bij den storm verdronken slachtoffers, werkzaam op de glasfabriek "Anna" te Diemen, ter aarde besteld.

De gansche Diemer bevolking toonde bij dere haar belangstelling, in schier ieder huis waren de gordijnen neergelaten, terwijl van de in de vaart liggende schepen de viag halfstok was geheschen. Gedurende den ganschen ochtend beierde, in het kille, regenachtige weer, de kerkklok.

Allereerst had precies half negen in het R. K. kerkje de Requiem plaats tottig 'omgekomeue, waren in de kerk o. m. aanwezig de heer A. R. ten Cate, eigenaar der glasfabriek, en mevrouw, voorts jhr. E. W. E. Bicker, burgemeester van Diemen, de heer A. G. Schure, directeur der fabriek, verschillende R. K. werkliden, werkzaam aan de fabriek, alsmede onderscheidene notabelen. Na de H. Mis had de teraardebestelling plaats op de achter de kerk gelegen begraafplaats. Verschillende kransen dekten de lijkbaar.

Tegen half elf werd de stoet voor de begravenis der zeven andere slachtoffers, die op de Algemeene Begraafplaats onder Oud-Diemen plaats had, gevormd.

Het stoffelijk overschot van Beenestult was reeds vroeger naar het lijkhuus op de Algemeene Begraafplaats vervoerd. Nu volgden de lijkbaren van Hendrikus Clement, David Clement, Jan Wiggemansen, Jantje van Hulzen, Gijs van Norden en Philippus van Veller.

Daar tusschen in plaatsten zich de verschillende autoriteiten, achter iederen lijkwagen de respectievelijke familieleden, en voorts alle aan de fabriek zijnde werkliden. Tal van jongelieden uit het dorp hadden zich vrijwillig beschikbaar gesteld, om bij aankomst aan het kerkhof, de baren van de lijkkoetsen naar het graf te dragen.

Hartverscheurend was de aanblik der diepbedroefde familieleden, waarvan eenigen slechts met moeite van het graf konden worden verwijderd.

BEGRAFENIS DER SLACHTOFFERS VAN DEN STORM TE DIEMEN, DIE VERDRONKEN DOOR HET OMSLAAN VAN EEN PONT

In juli 1910 zou er slapte op de glasmarkt zijn. Delius zette de glasfabriek "Anna" voor onbepaalde tijd stil. De correspondent van Het Volk snapte er niets van: "Eenige weken terug werden de arbeiders aan deze fabriek nog verplicht om in plaats van 8 uur per dag 9 ½ uur te gaan werken. En zou er nu overproductie zijn? Er zal wel een andere reden voor zijn. Maar wat de reden ook is, er zijn weer zestig arbeiders de dupe. Deze kunnen weer zien waar zij elders onder dak komen."

In november 1911 was het definitief gedaan met glasfabriek "Anna". De "Fabrieksgebouwen, Terreinen, Directeurswoning, Machinerieën, enz., waarin Wanoven, Puttenoven, 2 Koelovens voor medicijn glas, groote Koeloven voor zware artikelen, annex Machinekamer, met Ketelhuis en Fabrieksschoorsteen, Kantoorgebouw, met Monsterkamer, Smederij, Berg- en Droogkamers, Directeurswoning, groote Bergplaatsen voor Glas" stonden toen te koop. Het complex beschikte over een "Elektrische Lichtinstallatie".

Glasfabrikant en -handelaar A. J. Bakker bood op de veiling van maandag 18 december 1911 bij opbod f 23.583,80.

Eigenaar A. R. ten Cate van de firma J. B. Delius & Co. woonde op de Herengracht 101, het derde pand van rechts. Ten Cate emigreerde in 1914 naar Baltimore. In 1922 werd hij Amerikaans staatsburger (tekening Tim Killiam ca. 2001, coll. Stadsarchief Amsterdam)

Vertrek van de glasblazers

Na een sterke toename in 1909 nam de bevolking van Diemen af in de laatste twee jaren van de glasfabriek. Enkele glasblazers bleven nog een poosje in Diemen hangen en trouwden er. Eduard Tillner bijvoorbeeld, een Oostenrijker, was vanuit Chlum naar Diemen gekomen. Hij trouwde met Gijsje Wolvetang op 13 september 1911.

Pieter Nanno Brandsema was met zijn ouders in januari 1909 uit Leerdam naar Diemen gekomen.

Daar leerde hij Aafje van Norden kennen. Ze trouwden in 1913, waarna het stel naar Brandsema's geboorteplaats Nieuw-Buinen verhuisde.

Van het voormalige personeel van de glasfabriek bleven in Diemen de gewone arbeiders achter, zoals Alexander van Veller en Jan Wichemanse. De drijvende kracht achter de glasfabriek "Anna" emigreerde in 1914 naar Baltimore. A. R. ten Cate werd in 1922 Amerikaans staatsburger.

Aafje van Norden uit Diemen trouwde in 1913 met glasblazer Pieter Nanno Brandsema.

Kort na hun huwelijk verhuisden ze naar Brandsema's geboorteplaats Nieuw-Buinen (www.kamstkram.nl)

Bronnen

- **Beek, P. J. ter**, *Historie van Diemen* (Amsterdam 1957)
- **Dam, Taco. ten**, Rampzalig ongeluk op de Keulsevaart, *tijdschrift Historische Kring Diemen*, jrg. 16, nr. 1-2006, p. 27-29
- Gemeentearchief Diemen, Archief 1813-1987, Registers van ingekomen personen in de gemeente Diemen
- **Glashütte**, Die, *Deutschlands Glas-Industrie; Adressbuch sämtlicher deutschen Glashütten mit näherer Bezeichnung ihrer geograph. Lage, Angabe der Fabrikate und statistischen Notizen. Die Glas-Raffinerie-Anstalten, Lampenbläsereien etc. und ihre Fabrikate. Bezugsquellenliste für alle Fabrikate, sowie in der Glas-Industrie benötigten Werkzeuge und Materialien* (Dresden 1907)
- **Nas, Dick**, *Glas- en aardwerkers*. Vakbondhistorische Vereniging (2003)
- **Spiekman, H.**, *Talma's Arbeidswet-voorstellen, de Werkgeversadressen en de Kinder-arbeid* De Nieuwe Tijd; Sociaaldemocratisch maandschrift jrg. 15, 1910, p. 636- 648
- delpher.nl
- wiewaswie.nl

23 mei 1989: Einde A1 dwars door Diemen

DE WEG IS WEG, DE TOESTAND WORDT NORMAAL

Steven Dijk

Op 23 mei 1989 veranderde het beeld van Diemen ingrijpend. Die dag opende minister Smit-Kroes het laatste stuk van de A10 tussen de Middenweg en het knooppunt Watergraafsmeer en het eerste stuk van de A1 tussen dat knooppunt Watergraafsmeer en het knooppunt Diemen. Daarvoor werd als speciale handeling een stuk asfalt weg geschrapt van de A1 die tot die datum dwars door Diemen liep. Die plak asfalt werd een half uur later symbolisch ter hoogte van de manege op het nieuwe tracé langs Diemen gelegd. Die avond was er voor de inwoners van Diemen een optreden van de Achterhoekse popgroep Normaal.

Wat eraan voorafging

In de jaren twintig van de vorige eeuw kwam minister Lely van verkeer met een eerste plan voor rijkswegen. In zijn plan was ook een rijksweg tussen Amsterdam en Amersfoort opgenomen. In 1932 werd in een volgend rijkswegenplan deze verbindingen van stad naar stad gedeeltelijk losgelaten, zo was niet Amersfoort het eindpunt van de rijksweg vanuit Amsterdam, maar Hoevelaken. Nieuw in dat plan was de nummering van de rijkswegen. Amsterdam-Hoevelaken kreeg nummer 1 en vanuit die plaats waren andere rijkswegen gepland, Utrecht-Hoevelaken (rijksweg 23), Hoevelaken-Zwolle (28) en Hoevelaken-Deventer

(29). Voor de Tweede Wereldoorlog werd begonnen met de aanleg van wat later de A1 zou worden. Ik herinner me nog hoe ik op de achterbank van een Lelijke Eind door Het Gooi werd gereden om mijn opa en oma in Amsterdam te bezoeken en dat het deel tussen Naarden en Baarn werd gemaakt. Veel villa's verloren door onteigening een deel van hun achtertuin. In 1972 werd in de gemeente Diemen het stuk vanaf de Middenweg tot de brug over het Amsterdam-Rijnkanaal met 2 x 2 rijstroken in gebruik genomen. In het centrum van Diemen bleef die toestand tot 23 mei 1989 onveranderd.

De voorbereidingen

In de aanloop naar die datum werd er in het college van B&W regelmatig gediscussieerd op welke manier we de Diemense bevolking bij deze bijzondere dag konden betrekken. De formele activiteiten werden georganiseerd door het ministerie van Verkeer en Waterstaat en daarbij was geen ruimte voor een grote inbreng van de gemeente Diemen. Besloten werd om een muzikaal avondprogramma voor de Diemense inwoners te organiseren. Maar wat voor muziek was de vraag. We werden het eens over een ander soort programma dan het Diemer Festijn jaarlijks bood. Ik was vanaf 1977 een groot fan van Normaal. ➤

Neelie Smit-Kroes, toenmalig demissionair minister van Verkeer en Waterstaat en oud-burgemeester van Diemen Anneke van Dok-van Weele, schreven op 23 mei 1989 Diemense geschiedenis door met een asfaltvernietiger een stuk wegdek van de voormalige rijksweg door Diemen af te schrappen om deze symbolisch buiten gebruik te stellen. Vervolgens namen de bewindsvrouwen plaats op een asfalteermachine om de laatste hand te leggen aan de nieuwe rijksweg A1 (foto's Gerrit Hols, coll. HKD)

● DIEMEN – 's Avonds groot feest, vermeldde het programma. Maar de afsluiting van de Rijksweg 705 was voor veel Diemenaren op zich al een festijn. Neeke Smit-Kroes, demissionair minister van Verkeer en Waterstaat, schreef met burgemeester A. van Dok-van Weele historie, door met een asfaltvernietiger een stuk wegdek af te schrapen (Foto boven).

Hiermee werd de rijksweg symbolisch buiten gebruik gesteld. Een weg, die jaarlijks haar tol in mensenlevens eiste en een al te nadrukkelijk accent op het dorp legde. Vele Diemenaren werden er even stil van. Diemen zelf ook. Nadat het gevolg op de pik arriveerde waar de A1 de Rijksweg ontmoet, namen de bewindsvrouwen plaats op een asfalteermachine. Hiermee legden zij de laatste hand aan de A1. Waarmee Diemen, volgens beide hoogwaardigheidsbekleedsters, de "best ontsloten gemeente van Nederland" is. Wellicht een wat gezwollen predikaat, maar een feit is dat Diemen over enkele jaren per bus, tram, auto, trein of metro makkelijk te bereiken is.

De vele aanwezige Diemense notabelen waren vanzelfsprekend enorm in hun nopjes. „Hier hebben we al die jaren op gewacht“, is een kreet die in vele varianten weerklonk. Uren later nog reden verdwaasde automobilisten met een verwilderde blik over de ex-riksweg, die blijkbaar nog begaanbaar was. „Wat is hier aan de hand“, stond er in hun ogen te lezen. Sommigen zetten eenvoudig hun auto aan de kant en probeerden moedeloos, met de handen over het stuur, de nieuwe situatie te overzien. Tal van automobilisten moeten nog duidelijk wennen aan de veranderingen.

Op de gedenkwaardige dinsdagavond stond het wegdek van de '705' bezaaid met ongeveer tweeduizend Diemenaren. De Achterhoekse popgroep 'Normaal' compenseerde het gemis van het langsvliegende verkeer met de nodige decibellen.

En de allermeeste, allerhardste decibellen hoorden natuurlijk bij de volgende tekstregel: „...ze reden nooit, nee nee nooit, nooit meer oerend hard.“

Diemer Courant, 25 mei 1989

Hun eerste single Oerend Hard was bij mij behoorlijk ingeslagen. Hoewel ik uit Zuidoost Drenthe kwam en ik altijd Algemeen Beschaafd Nederlands heb gesproken vond ik het ook in 1989 heerlijk om keihard mee te zingen met het Achterhoekse dialect. Mijn voorstel om Normaal naar Diemen te halen werd gesteund door mijn collega-wethouders Hanneke van Wel en Guus Blok. Ook de gemeentesecretaris Ben van Kleef, die een soort secretaris-generaal bij het Diemer Festijn was, vond het een goed plan om af te wijken van het gebruikelijke aanbod van het Diemer Festijn. De enige die bedenkingen uitte was burgemeester Anneke van Dok. Ongeveer in diezelfde periode was een optreden van Normaal op Terschelling verboden door de burgemeester van dat eiland uit angst voor ongeregelheden. Ook onze burgemeester was tegen het optreden van Normaal uit angst dat het uit de hand zou lopen. We kwamen er in B&W vergaderingen een paar keer

op terug. Uiteindelijk werd definitief besloten dat Normaal die avond op zou treden, maar dat niet de burgemeester die avond verantwoordelijk was voor de openbare orde, maar dat ik dat zou zijn. Ik kreeg niet mijn zin om in Het Parool de dag daarvoor op de voorpagina een advertentie te plaatsen met het motto van de avond: “Kom naar Diemen. De weg is weg, de toestand wordt Normaal.” Mijn collega’s vonden dat het feest voor de Diemenaren was en niet voor willekeurige Amsterdamse Normaal anhängers, zoals de fans van de band zichzelf noemen. De dag voor het concert gingen Hanneke van Wel, Guus Blok en ik met bossen bloemen langs de bewoners die vlak bij het feestpodium woonden.

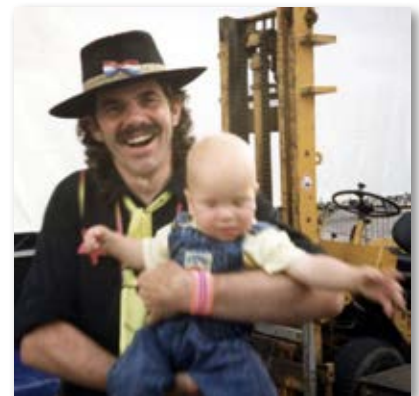
De dag

Vanaf 16 uur had ik de zware taak om de openbare orde te handhaven, dat was het tijdstip dat de roadies van Normaal op het podium de apparatuur van de band gingen

opbouwen. Die apparatuur werd vervoerd in de vrachtwagen die op de foto bij dit artikel staat en dat podium werd opgebouwd nadat de officiële handelingen rondom de sluiting van de weg door Diemen waren verricht. De band zelf was inmiddels ook gearriveerd in een oude autobus voor ongeveer 15 personen. In de bus maakte ik kennis met de leden van de band en zoals sommige politici hevig opgewonden raken van een gesprek met een profvoetballer, kreeg ik rode konen van mijn gesprekje met Bennie Jolink. De band had in het contract behalve een gage voor die avond ook op laten nemen dat ze twee kratten Grolsch beugelflessen wilden hebben en tien flessen Spa rood. Groot was mijn verbazing toen ik zag dat de helft van die Grolschflessen in een put naast de weg werden leeggegooid om vervolgens enige tijd leeg in de bus te blijven staan. De flessen uit het andere krat en de flessen Spa rood verdwenen in de in de bus aanwezige koelkast. Kort voor het optreden begon werden de lege flessen Grolsch gevuld met Spa rood en dat krat kwam op het podium te staan. Tijdens het concert haalde Bennie Jolink geregeld een fles uit dat krat en zei tegen het joelende publiek dat het even tied was veur un biertjun’.

Deurdonderen

Ik sprak met Bennie Jolink voor het concert af dat ik een korte toespraak zou houden en dat zij na mijn toespraak konden beginnen. Ik was niet van plan veel te zeggen, maar mij beperken tot de zinnen: “We hebben er jaren naar uitgekeken, maar het is een feit. De weg is

Bennie Jolink met Nils Dijk, inmiddels 34 jaar (foto Steven Dijk)

weg, de toestand wordt Normaal." De band was duidelijk verrast door mijn korte speech, maar even daarna klonk het nummer Deurdonderen. Bij de eerste nummers zat ik aan de zijkant van het podium met mijn zoon van 360 dagen oud op schoot. Bij het derde nummer kreeg ik van tevoren de waarschuwing dat ik ergens anders moest gaan zitten. Wat ik aanzag voor een bank bleek een enorme luidsprekerkast te zijn en bij bepaalde effecten kwam daar een ontzaglijke bak herrie uit. Ik overhandigde mijn zoon aan zijn moeder en ging voor het podium staan.

Ik was niet de enige, ik kwam tal van bekenden tegen. Ook aanwezig was Oscar Borghardt, met zijn vriend Cees Valk van de toenmalige sigarenzaak aan de buitenkant van het oude winkelcentrum. Oscar werkte toen nog niet voor de Diemer Courant, de voorloper van het DiemerNieuws waar hij nu nog wekelijks de kolommen vult. Oscar kan zich de avond nog goed herinneren.

"Cees en ik waren enorme muzikelliefhebbers, we gingen in die tijd en in de jaren daarna een paar keer per maand naar Paradiso of de Melkweg om bands te zien. Ik woon sinds 1986 aan de Hartveldseweg en liet uiteraard de kans niet voorbijgaan om het concert van Normaal te zien. Ik had Normaal eerder gezien, als voorprogramma bij een concert van Rod Stewart in De Kuip in 1982. Er werd die avond een tapverbod in De Kuip afgekondigd.

't Pandje

Tijdens het concert van Normaal stonden wij de meeste tijd voor de bar die langs de Weespertrekvaart was geplaatst. De man die achter de bar stond kende ik toen nog niet. Het bleek Herman Beijnes te zijn, eigenaar van Café 't Pandje. We hebben die avond veel bier gedronken

Het optreden van Normaal in een feesttent bij de Diemerbrug op de Hartveldseweg. De Diemer Courant van 25 mei 1989 schreef: "De Achterhoekse popgroep Normaal compenseerde het geruis van het langsvliegende verkeer met de nodige decibellen. "Ze reden nooit, nee nee nooit, nooit meer oerend hard" (foto Gerrit Hols, coll. HKD)

en genoten van het concert. De sfeer was heel leuk en goed. Na afloop zijn wij naar Café 't Pandje gegaan. Ik was daar nog nooit geweest. Ik kwam in die periode vooral in Café Museum in Amsterdam-Oost. Het was heel druk en erg gezellig in 't Pandje. Ik wist die avond nog niet dat ik vanaf 1989 vaak in 't Pandje zou komen en dat ik die eigenaar heel goed zou leren kennen."

De bar werd dus gerund door Herman Beijnes van 't Pandje. Hij had een paar jaar daarvoor het café Het Straatje in de Burgemeester Bickerstraat overgenomen en inmiddels nieuwbouw betrokken in de Ouddiemerlaan naast het Chinese restaurant van Yuk Lan en Raymond Ho. Ook Herman Beijnes kan zich die avond nog goed herinneren. "De gemeente had mij gevraagd of ik de bar bij het concert van Normaal wilde verzorgen en ik was daar graag toe bereid. We mochten de bar pas opbouwen nadat de hoge dames en

heren waren vertrokken bij de oude snelweg. Het probleem was het bier. Als je dat vlak voordat je gaat tappen gaat verslepen, is het te wild en krijg je geen lekker glas bier. De fusten hadden we daarom 's morgens onder een zeil neergezet bij de plek waar de bar kwam. Toen we de bar op gingen bouwen waren de fusten verdwenen. Ik ging naar de politie om aangifte te doen en daar bleek dat de politie ze had meegenomen. Het bier was daardoor zo wild dat we wel 15 glazen moesten tappen om er tien te kunnen verkopen. Het werd een heel gezellige avond en er was geen centje rottiigheid."

Een van de mensen die achter die bar stond was Frans Willemsen. "Van het concert heb ik weinig meegekregen, we waren aan een stuk door aan het tappen. Af en toe ging er iemand van ons met een emmer met guldens naar het café. Pinnen kon toen nog niet."

Om elf uur was het concert afgelopen en eindigde het feest met een groot vuurwerk. Mijn taak zat erop. In de bus ontkurkte Bennie Jolink enkele beugelflessen Grolsch. Hij nam zelf de tweede en we proostten op een mooi verlopen avond.

Een weergave is te zien in een kort filmpje op Youtube, gemaakt door Henk van der Tuin op 23 mei 1989. Via de hierbij geplaatste QR-code is dit filmpje te zien.

<https://www.youtube.com/watch?v=PiGpNyncD18>

OVERPEINZINGEN OVER VROEGER

Bert Roest

Een paar maanden geleden was ik op bezoek bij mijn broer Frans. Hij sprak iemand aan de telefoon. Bij een kopje koffie zei hij: "Dat ging over het boerenleven vroeger in Diemen." Aanleiding om verder te denken aan en te praten over hoe het was. Toch even nagaan. In Diemen heb je nog maar twee wegen waar boerderijen staan: de Overdiemerweg en de Stammerdijk. Reden om even langs de langs de Stammerdijk te rijden; een landelijke weg langs de Gaasp richting Driemond. Beetje rondvragen en daaruit blijkt dat op de boerderijen niet meer geboerd wordt. Enige jaren geleden was Jacob Hennipman op de dijk de laatste die daar als boer stopte. Mooie gelegenheid enkele foto's te maken van dit landelijk gebied. Het voormalige boerenland erachter is omgetoverd tot het Diemberbos. In het Diemen van nu wordt nog op één boerderij geboerd. ➤

Boerderij aan de Stammerdijk bij een ingang naar het Diemberbos (foto Bert Roest)

Een boerderij die opgeknapt wordt tot manege (foto Bert Roest)

“DIRECTEUR HUBERS HOORT OP DE KERMIS THUIS”

Frank Roos

De huisvesting van veel Amsterdamse arbeiders is halverwege de negentiende eeuw dramatisch. De huizen zijn slecht en de huren schrikbarend hoog. In een poging daarin verandering te brengen wordt in 1868 aan de Nieuwendijk tot de oprichting besloten van de Bouwmaatschappij tot Verkrijging van Eigen Woningen. De vereniging voorziet in een behoefte en binnen enkele weken zijn al meer dan duizend leden aangesloten, die 10 cent contributie per week betalen, waarvoor aandelen worden uitgekeerd.

Ouderenhuisvesting

De eerste vierhonderd te bouwen woningen zijn bestemd voor de eerste vierhonderd leden, voor een huur van een gulden per week. Voor dat bedrag wordt de koopsom verminderd zodat de huurder uiteindelijk koper wordt. Bij het 100-jarig bestaan van de vereniging in 1968 wordt het plan geopperd iets te doen aan ouderenhuisvesting in Amsterdam.

In de stad zelf lukt het niet een complex neer te zetten, maar de gemeente Diemen heeft belangstelling. Op 20 mei 1975 wordt ten zuiden van de Weespertrekvaart de enorme

woonflat in gebruik genomen. Burgemeester Strumphler Tideman verricht die dag de opening. In het huis wonen ruim 170 ouderen.

Fantasieloos

De nogal fantasieloze flat is ontworpen door het befaamde bureau van de Rotterdamse architecten Van den Broek en Bakema.

De vereniging die de opdracht gaf, heet dan al Onze Woning. Ze is een voortzetting van de stichting die in 1919 onder die naam wordt opgericht. De oorspronkelijke bouwmaatschappij hecht aan zelf-

standigheid en krijgt geen geld van het rijk. Om daarvoor toch in aanmerking gekomen wordt naast de bouwmaatschappij Onze Woning in het leven geroepen.

Halverwege de jaren negentig zal de stichting opgaan in woningcorporatie De Key.

Voorpaginanieuws

Met een grote kop op de voorpagina van de Diemer Courant komt de nobele vereniging plotseling in een kwaad daglicht te staan. De krant schrijft in de zomer van 1981 dat de Provincie Noord-Holland onderzoek laat doen naar het financieel ►

Rechts het bejaardenhuis Onze Woning op 20 februari 1980. Op de voorgrond de flat Beukenhorst met aan de zijkant de noodlocatie van De Spar, de voorloper van Jumbo Kruidenhof (foto J.M. Arsath Ro'is, Stadsarchief Amsterdam)

beheer van Onze Woning. Directeur Hubers van het verzorgingshuis zou gefraudeerd hebben – schrijft de krant nog voorzichtig.

Een klein jaar eerder heeft een administratief medewerkster van Onze Woning bij de provincie aan de bel getrokken over misstanden. De provincie is belast met het toezicht op de woonvoorziening. Er blijkt veel mis te zijn. Zo veel, dat de Sociale Dienst van Amsterdam inmiddels bijna een ton tegoed heeft van het verzorgingshuis in Diemen. Sommige cliënten van de Sociale Dienst die daar wonen, krijgen al vijf jaar geen zak- en kleedgeld uitgekeerd. Enkele bewoners van de verzorgingsflat hebben nog recht op achthonderd gulden – een enorm bedrag in die tijd. Een brief waaruit dat recht blijkt, is wél geschreven, maar nooit verstuurd.

De administrateur van het huis schrijft in een kattebelletje aan de directeur dat hij het niet nodig vindt de brieven over de verschuldigde bedragen te versturen. Als de krant verschijnt is in veel gevallen het bedrag waarop bewoners recht hebben al vijf jaar opgelopen.

Vlooiendoosjes voor bejaarden

De directeur van het complex valt bij het personeel inmiddels op door een opmerkelijk aankoopbeleid. Hij koopt voor rekening van het huis artikelen die niets te maken hebben met ouderenverzorging. Vlooiendoosjes, stripboeken, jongensboeken, een meccanodoos. De grootste uitgaven van directeur Hubers ten koste van het wooncentrum, zijn bedoeld voor zijn hobby: het houden van vissen in aquaria. Jaarlijks wordt tien- tot vijftienduizend gulden aan de waterwereld uitgegeven. Eén kamer in de flat is speciaal ingericht voor het kweken van waterplanten, meldt de medewerkster.

Ontslag klokkenluider

Als de Diemer Courant publiceert heeft klokkenluider mevrouw Grootendorst inmiddels ontslag genomen. Ze heeft dan wel, behalve bij de provincie, ook bij minister Wiegel van Binnenlandse Zaken de misstanden aangekaart. Diens schoonmoeder woonde destijds in het Diemense huis. In een brief aan de minister

De grootste uitgaven van directeur Hubers ten koste van het wooncentrum, zijn bedoeld voor zijn hobby.

somt Grootendorst meer dubieuze zaken op. Zo zou directeur Hubers een veel hogere reiskostenvergoeding ontvangen, dan waarop hij recht heeft. Ze schrijft dat hij ook twee renteloze leningen zou hebben gekregen, van in totaal vijftienduizend gulden.

In Diemen wordt geschrokken gereageerd. Journalist René Torley Duwel heeft een bijzondere zaak onthuld. Bovendien weet hij de vrouw te citeren die de kwestie wereldkundig heeft gemaakt. Torley Duwel schrijft in het plaatselijke weekblad verschillende keren over wat zij zorgvuldig heeft bijgehouden. Hij pakt middenin de klassieke komkommertijd uit met een doorwrocht achtergrondverhaal over de zaak: "Directeur koopt stripboeken en vlooiendoosjes voor bejaarden", staat boven het artikel.

Geen fysioruimte, wel airco directiekamer

Ondertussen ontbreekt het in Onze Woning aan spel materiaal waar de bewoners spijtig van kunnen hebben.

Ook een ruimte voor fysiotherapie komt er niet. Wél een kostbare airco voor de directiekamer.

In de boeken staat ook een gemotoriseerde grasmaaier die door Hubers privé gebruikt wordt en die hij als verjaardagscadeau heeft gekregen. Hij stuurt ook de rekening van familiefeestjes naar de financiële afdeling van het huis – zoals die van het huwelijksfeest van zijn schoonouders. Ook komt een rekening binnen ten bedrage van 2200 gulden van een vishandel. De vermelde soorten vis worden in het huis nooit opgediend. De bewoners zijn niet erg tevreden over het eten dat ze bij Onze Woning wél voorgeschoteld krijgen. Regelmatig vliegt een bord met eten door openstaande ramen. Geparkeerde auto's zitten nogal eens onder de etenswaren en kinderen van bewoners zorgen vaak voor ánder warm eten.

Jong journalist

Met artikelen over vervuiling van de Diemerzeedijk met chemisch afval heeft René Torley Duwel in het dorp dan al voor veel reuring gezorgd. Hij werkt pas kort voor de Diemer Courant als hij contact krijgt met mevrouw Grootendorst. Nu vertelt hij over zijn herinneringen: "Ik vond het superleuk in Diemen, waar ik zelf trouwens in een studentenflat woonde. Ik wilde alles weten. Ach, je was jong en de wereld was simpel. Bij de krant kreeg ik enorme vrijheid.

Het Parool, 11 juli 1981

Het behoorde tot de leukste jaren die ik als journalist heb beleefd.”

Op de misstanden die hij signaleert wil noch directeur Hubers, noch het bestuur van Onze Woning in de krant reageren, terwijl herhaaldelijk om weerwoord wordt gevraagd. “Geen commentaar” luiden de reacties van directeur Hubers en het bestuur. Ook tegenover mevrouw Grootendorst wil Hubers niets kwijt over zijn uitgaven.

Geen reactie Hubers

De Diemer Courant heeft wel betrokkenen gesproken en schildert Hubers af als een man die weinig op heeft met ouderenzorg – of, zoals het dan nog heet: bejaardenverzorging. Hij heeft bij de kinderbescherming en in verzorgingshuis Amstelhof gewerkt, maar altijd op administratief gebied. Aan de bewoners van Onze Woning laat hij zich weinig gelegen liggen, zei een werknemer.

Ook aan Het Parool weigert Hubers een reactie: “Als er een onderzoek gaande is, is het ongepast om als betrokkene uitlatingen aan derden te doen.” Desondanks noemt hij het relaas van de ex-medewerkster “een brok eenzijdige informatie.”

Hemel en hel

De klachten over de directeur komen ook bij het bestuur terecht. Mevrouw Stam is dan Hoofd van de Verzorging. Verschillende keren trekt zij daar aan de bel, maar dat verandert niets aan de situatie. Hubers krijgt wel eens kritiek te horen, maar dat brengt hem nooit in de problemen. Het hoofd van de verzorging neemt op doktersadvies ontslag. De bewoners proberen haar daarvan te weerhouden. Tegen de krant zegt mevrouw Stam: “Ach, het is zo onbegrijpelijk. Zo’n mooi huis en dan zo’n directeur, die op de kermis thuishoort. Hoe bestaat het. Hij is goed voor het rad van avontuur tijdens een bazar. Maar een bejaardenhuis runnen is iets anders dan carnaval en bazars. Hij kan geen leiding geven. Een bewoner heeft eens tegen me gezegd: zuster Stam, het lijkt of ik hier in de hemel ben. Toen ik wegging zei hij: en nu is het de hel geworden.”

Redactieleden van Weekmedia, waartoe de Diemer Courant behoorde, vieren de gewonnen rechtszaak op het Leidseplein in Amsterdam. Links René Torley Duwel, rechts hoofdredacteur Jan Maarten Pekelharing met rechts van hem, redactiechef Frank Roos, schrijver van dit artikel (foto Gerrit Hols)

Smoking

Aan de Sociale Dienst van Amsterdam, die grote bedragen tegoed had, schrijft de directeur persoonlijk dat er eenmalig een bedrag gestort zou worden, op voorwaarde dat de boeken over voorgaande jaren gesloten blijven. Kort daarna bestelt directeur Hubers een smoking van bijna 500 gulden. De rekening wordt voldaan door de administrateur van Onze Woning, geboekt als dienstkleding. Ondanks de vele pogingen van de Diemer Courant om een commentaar van de directeur en het bestuur, komt er geen reactie. Wel ontvangt de krant niet veel later een dringend bevel tot rectificatie. De hoofdredactie ziet daartoe geen aanleiding omdat de schrijver zeer zorgvuldig te werk is gegaan. Daarop wordt tegen de krant een kort geding aangespannen, dat in de rechtbank aan de Amsterdamse Prinsengracht dient.

Proces

Torley Duwel, ruim veertig jaar later: “Ik vond dat proces enorm spannend. Daar heb ik wel wakker van gelegen. Natuurlijk wist ik dat wat ik schreef klopte, maar je weet nooit hoe een rechter het afweegt.” Hubers kreeg hij nooit te spreken. “Onze Woning was een onneembare vesting.”

Tijdens de zitting onder voorzitterschap van de bekende rechter mr. Asscher doet zich een pijnlijk incident voor, als blijkt dat één van de aanwezigen namens het bestuur van Onze Woning illegaal een geluidsopname probeert te maken. De rechter maakt daar korte metten mee. De Diemer Courant brengt op ingetogen wijze verslag uit. De rechter oordeelt op 13 augustus 1981 dat de krant niets te verwijten valt. Een rectificatie is niet nodig. De krant werd in alle opzichten in het gelijk gesteld.

“Nou, we kregen op één punt geen gelijk”, weet Torley Duwel nog. De rechter maakte een kanttekening bij het woord ‘serpent’ dat ik ergens gebruikt had. Dat vond Asscher onnodig kwetsend.”

De journalist van de Diemer Courant wordt drie jaar later verslaggever bij het Noordhollands Dagblad en gaat met pensioen bij het Haarlems Dagblad. In de tussenliggende jaren is hij onder meer redactiechef bij de Gooi en Eemlander en het Dagblad van Almere. Jarenlang komt hij daarna nog in Diemen bij zijn vaste kapper. Onze Woning wordt in 2007 gesloopt.

Joannes 'Jan' Brouwer Joachimszoon (1744-1821)

WAAROM WERD EEN AMSTERDAMSE BURGEMEESTER IN DIEMEN BEGRAVEN?

Taco ten Dam

Lang gingen we ervan uit dat Edward William Estien "Eddy" Bicker (1876-1925) de enige burgervader was die zijn laatste rustplaats kreeg op Rustoord aan de Diemense Weesperstraat. Een onlangs opgedoken bidprentje uit de negentiende eeuw vermeldt echter dat de Amsterdamse burgemeester Jan Brouwer hem al in 1821 was voorgedaan. Wie was deze Jan Brouwer, een geliefde burgemeester van Amsterdam en waarom werd hij, toch geboren Amsterdammer, juist in Diemen begraven?

Bidprentje van Jan Brouwer (1744-1821), overleden in Amsterdam op 8 maart 1821, begraven op Rustoord aan de Weesperstraat in Diemen

't Haantje

De op 8 maart 1821 overleden burgemeester Joannes 'Jan' Brouwer Joachimszoon was een geboren Amsterdammer. En rooms-katholiek in een tijd dat in Amsterdam een protestantse adellijke elite de dienst uitmaakte. De functies en baantjes op hoog niveau bleven als vanzelfsprekend binnen een kleine kring machthebbers circuleren. Andere godsdiensten dan de protestante werden in het betrekkelijk tolerante Amsterdam onder voorwaarden gedoogd. Zo kon het gebeuren dat de katholieke ouders Joachim Brouwer (1715-1786) en moeder Anna Sebilla Theresia Brouwer-Hasevoet (1714-1784), hun zoon Jan op 22 juli

1744 konden laten dopen in 't Haantje. Zo noemden de Amsterdammers de katholieke schuilkerk op de Oudezijds Voorburgwal op de hoek van Heintje Hoekssteeg. 't Haantje: een typisch Amsterdamse verbastering van Heintje Hoekssteeg waar de onopvallende ingang van de huiskerk was. De voorkant van het grachtenhuis verraadde overigens niets van de imposante kerk achter de gevel. Pas in de loop van de negentiende eeuw werd de naam Ons' Lieve Heer op Zolder gangbaar.

Oude Schans

Het jonge gezin Brouwer woonde aan de Oude Schans bij de Koningsstraat. In korte tijd breidde het gezin uit met drie dochters en een zoon. Joachim verdiende de kost als zilversmid en koopman. Gezien zijn ontwikkeling bestond zijn clientèle uit vermogende, invloedrijke Amsterdammers. Brouwer was dus bekend met de Amsterdamse elite. Deze bestond uit de rijke erfgenamen van de regentenfamilies die teerden op familiekapitaal. In tegenstelling tot Brouwer die zijn vermogen zelf bij elkaar werkte, haalde de elite inkomsten uit de opbrengsten van onroerend goed. Heel soms lukte het "nieuwe" rijken, kooplieden die ook wel geldaristocraten werden genoemd, aan te haken bij de bestuurstaken die vrijwel automatisch naar de elite gingen. Maar behalve dat Brouwer niet van adel was, had hij dus nog een 'handicap': hij was katholiek.

Getrouwd

Oudste zoon Jan kreeg ongetwijfeld een gedegen schoolopleiding met een vader die hem de fijne kneepjes van het koopmansvak leerde. Al op jonge leeftijd maakte de talentvolle Jan dan ook fortuin in de hout- en tabakshandel. In ambtelijke berichten uit de Franse tijd wordt Jan Brouwer genoemd om zijn grote talenten op handelsgebied. Of hij een saaie man was, we weten het niet, maar hij trouwt pas op 40-jarige leeftijd. Van huis uit. Zijn bruid was de weduwe Anna Berninck. Zij gaan wonen "Op 't Water bij de Zoutsteeg", na 1845 Damrak. Een centraal gelegen plaats aan de levendige kade van de Amstel die verderop in 't IJ stroomt: de poort naar de wereldhandel. Aan de overkant staat de Beurs van Hendrick de Keijser, symbool voor de Hollandse handelsgeest.

Schilderij van Mattheus Ignatius van Bree (1773-1839). Op 9 oktober 1811 arriveert Napoleon na een tocht via Diemen en de Watergraafsmeer in Amsterdam op de Oetewalerweg (Linnaeusstraat). Amsterdamse bestuurders, onder wie adjunct-maire Jan Brouwer ontvangen Napoleon en zijn echtgenote (coll. Amsterdam Museum)

Nieuwe kansen

De komst en bezetting door de Franse troepen van Napoleon worden in de Republiek gemengd ontvangen. De adel schrikt terug, maar de getalenteerden die van oudsher buiten de macht werden gehouden, ruiken hun kans op hoge bestuursfuncties. Ook voor Jan Brouwer keert het politieke tij als de Fransen in 1796 een einde maken aan de macht van de Amsterdamse regentenfamilies. Het is nu zoals zijn tijdgenoot en koopman-bestuurder Hendrik Cornelis Serrurier beschrijft "sauve qui peut". De principes gaan opzij: "Men vleide de Fransche ambtenaren en zocht ook voor zichzelf een Ambtje daar op te halen." Ook voor Jan Brouwer betekent de nieuwe tijd het begin van een lange ambtelijke carrière. Wat voorheen onmogelijk was, gebeurt: hij wordt lid van de Raad van Amsterdam, daarna de Municipaliteit van Amsterdam. Ook is hij lid van de

Algemene Raad, departement Zuidoostzee en lid Wetgevend Lichaam voor het departement Amstelland. Als adjunct-maire, staat hij in 1811 op de Oetewalerweg (nu Linnaeusstraat) in Amsterdam om Napoleon zelf binnen te halen. Het is te zien op het enorme schilderij dat Mattheus Ignatius van Bree in 1813 maakte.

Tijden veranderen

Als de Franse troepen eind 1813 halsoverkop Amsterdam verlaten, komen de oude regentenfamilies weer terug op oude posities. Maar de tijden zijn voorgoed veranderd: de kooplieden blijven deel uitmaken van de macht. Ook Brouwer handhaaft zijn hoge positie moeiteloos. In 1814 neemt hij zitting in de Vergadering van Notabelen en wordt hij zelfs benoemd tot een van de vier burgemeesters van Amsterdam. Zijn kennis van de internationale handel gebruikt hij als commissaris van de Amsterdamsche Wisselbank, de

voorloper van de Nederlandsche Bank. Daarnaast is hij commissaris van de Stadsschouwburg en zet hij zich als regent van het Oude Mannen- en Vrouwenhuis in Amsterdam.

Van Lennep

Jan Brouwer blijft tot zijn overlijden in 1821 burgemeester. Zijn goede vriend David Jacob van Lennep, ➤

Portret van Joachimsz "Jan" Brouwer (1744-1821), detail van een groter schilderij dat in 1812 werd geschilderd door Mattheus Ignatius van Bree (1773-1839) (coll. Amsterdam Museum)

de vader van de beroemde schrijver Jacob, memoreert hem in de *Amsterdamsche Courant* van 9 maart 1821: "Brouwer was 'even driftig als goedhartig'. Brouwer onderscheidde zich door helderheid van oordeel, rondborstigheid, hulpvaardigheid en weldadigheid. Hij wordt door de Amsterdamse burgerij als een vader en weldoener betreurd." De rijken doen nog altijd wat ze al eeuwen deden: zich laten vereeuwigen door een grote schilder. Van Bree was een van de besten van zijn tijd. In 1812 legde hij Jan Brouwer en zijn collega's vast. Het schilderij bevindt zich in de collectie van het Amsterdam Museum.

Brouwer had zich onder het Franse gezag al voorstander van buitenbegraafplaatsen getoond.

Waarom Diemen?

Rest de vraag waarom burgemeester Joannes Joachimszoon "Jan" Brouwer begraven werd op Rustoord aan de Weespertrekvaart bij de Diemerbrug?

Rustoord werd geopend in 1789 als gevolg van een trend die al veel langer speelde in Amsterdam: het weren van overledenen in kerken en omgeving. Het Franse gezag had in 1810 het begraven in kerken zelfs afgeschaft. Hoewel de maatregel na

het vertrek van de Fransen weer was ingetrokken, bleef er veel weerstand tegen het begraven in kerken vanwege het hygiënische aspect. En ook: de lucht in de kerken was vaak niet te harden.

De gemeente Diemen kwam met eigenaar Aman van Rustoord overeen dat links van de ingang een katholiek gedeelte mocht worden ingericht. Vermoedelijk kocht Jan Brouwer toen, zoals meer vooraanstaande katholieke Amsterdammers, een graf op Rustoord. Hij had zich immers onder het Franse gezag al voorstander van buitenbegraafplaatsen getoond. Op 4 juni 1812 wijdde aartspriester I.J. Cramer, geboren in de Watergraafsmeer en voormalig Amsterdams pastoor, het katholieke deel in. Aman schonk Cramer bij die gelegenheid een graf waarin hij in 1824 ter aarde werd besteld. Ook de Diemense pastoor H. F. Wijthoep

werd toen met een graf vereerd. Zijn familie mocht het cadeau op 15 december 1821 verzilveren. Jan Brouwer wiens ouders en vrouw nog begraven waren in de Oude Kerk in Amsterdam, was hem toen al op 8 maart 1821 voorgegaan.

Tenslotte

In 1828 kreeg Diemen een 'eigen' katholieke begraafplaats achter schuilkerk De Hoop en de pastorie. Het plan kwam van pastoor Van Houtem. Met de opbrengsten wilde hij de grote schuld die op de in 1786 gebouwde huiskerk rustte, wegwerken en de meest noodzakelijke reparaties aan het in verval rakende gebouw verrichten. Op de nieuwe begraafplaats konden ook katholieken uit Amsterdam een plekje kopen. Amsterdam kreeg pas in 1845 een katholiek kerkhof: De Liefde in Amsterdam-West.

Begraafplaats Rustoord in 1982 (foto W.J.A. Mol, coll. HKD)

Literatuur

- Aerts, Remieg en Piet de Rooy (red), *Geschiedenis van Amsterdam, Hoofdstad in aanbouw 1813-1900*, (Amsterdam, 2006)
- Bakker, Alfred, *Napoleon schenkt gouden horloge met parels aan dochter Struijk*, In: HKD, 2018-2 jaargang 28, p. 2-6
- Cuijpers, John, Taco ten Dam, (red), *Het katholieke hart van Diemen, Honderd jaar Sint Petrus' Bandenkerk 1910-2010*, (Diemen, 2010)
- Mak, Geert, *De levens van Jan Six, Een familiegeschiedenis*, (Amsterdam/Antwerpen, 2016)
- Roever, Margriet de en Jenny Bierenbroodspot, *De begraafplaatsen van Amsterdam*, (Amsterdam, 2004)
- Vonderen, Barbara van, *Deftig en ondernemend, Amsterdam 1870-1910*, (Amsterdam, 2013)

Teloorgang van het Diemer nieuws in 1952

“HUISJE VAN WITTE KRUIS OPGEKNAPT DOOR OUDJES”

Bert Roest

Drukkerij en uitgeverij IJsendijk besloot in oktober 1951 de Diemer Courant als aparte uitgave op te heffen. De krant werd samengevoegd met andere weekbladen uit onder andere de Watergraafsmeer. Je zag het meteen. Nauwelijks stonden er nog verenigingsberichten, raadsverslagen enz. in de krant. In het najaar van 1952 waren er niet meer dan wat splinters over.

Van het weinige nieuws wel enkele merkwaardige berichten.

- Geen nieuws, maar wel flutberichtje over een bonte shawl.
- Moet je nu mee komen: “Ouden van Dagen” en “Oudjes”. De taal is behoorlijk veranderd.
- Waar gaat het om waarmee H. de Vries adverteert?
- Toch nogal opmerkelijk dat er evangelisatie in een tent in Diemen plaatsvindt.
- Nostalgie betreffende een Saan-nieuwjaarsadvertentie. Het was toen toch een heel ander bedrijf.

De oude kranten van de uitgeverij – niet helemaal compleet overigens – die in mijn bezit zijn, zijn de laatste.

Alle kranten zijn geschonken aan de Historische Kring Diemen.

Begin 1953 dient er zich toch nog een opvolger aan. Daarover in het volgende tijdschrift.

Van de commissie voor Ouden van Dagen ontvingen wij bericht, dat na afloop van de autotocht, enkele weken geleden, een bonte shawl is gevonden. De eigenaresse kan haar eigendom terughalen bij de heer Grobbee.

IJsendijk's Buurtblad, 12 juli 1952

Aan uw deur geen geleur
Met wegen geen gezeur
Dat gaat correct
Want de maten zijn perfect
H. DE VRIES
Oude Muiderstraatweg 74,
Diemen.

IJsendijk's Buurtblad, 26 juli 1952

OUDEN VAN DAGEN TE DIEMEN

Woensdag 1 October was voor de ouden van dagen weer een prettige dag. Die dag werd namelijk hun clubhuis in de Ouderkerkerlaan, dat zij van het Witte Kruis, afd. Diemen, in huur hebben, opnieuw opgesteld. Dit huisje is door de oudjes van binnen en van buiten grondig opgeknapt. ergste is evenwel, dat de oudjes in financiële moeilijkheden zitten, want er moet jaarlijks plm. f 200,— opgebracht worden aankomt en de oudjes van Diemen niet meer op de hoeken van de straten behoeven begrijpt dat dit de gezelligheid zeer ten goede komt, vooral nu het slechte weer ven te staan (soms zelfs tot overlast van de neringdoenden)!

Vele Diemenaren weten misschien niet eens van het bestaan van dit ontspanningslokaal af. Wij zijn er van overtuigd dat het bestuur het zeer op prijs zal stellen, wanneer men eens een kijkje gaat nemen. Het voor huur en verwarming! Een pracht taak voor het comité voor ouden van dagen te Diemen! Inmiddels wie een „kitje” of zakje kolen over heeft, de oudjes zijn daar zeer erkentelijk voor.

IJsendijk's Buurtblad, 8 november 1952

WEDEROM EVANGELISATIE TENTSAMENKOMSTEN

Aangespoord door het grote succes van enkele maanden geleden, heeft men besloten de tentsamenkomsten in Diemen nog eens te herhalen. Dit maal blijft de tent 4 dagen staan op het terrein Hartveldseweg hoek Arent Krijtsstraat. Het thema voor deze avonden „Jesus Christus, de enige Redder” zal besproken worden door een viertal overbekende predikanten, t.w. Ds. Spruyt, Ds. Overduyn, A. van Gent, Ds. Mietet.

IJsendijk's Buurtblad, 16 augustus 1952

SAAN
Telefoon 51517
GARAGE TAXI
AUTOTRANSPORT
Stalling Onderhoud Reparatie
Verhuizingen Besteldienst
wens bekenden en cliëntele een
Zalig Nieuwjaar

IJsendijk's Buurtblad, 31 december 1952

Diemen in het Rampjaar 1672

OORLOGSJAREN 1672-1673: UIT HET DIEMER GEHEUGEN GEWIST?

Jaap Haag

Onder water gezette weilanden, een af- en aan marcheren van soldaten, kanongebulder in de verte en oorlogsschepen op het Buiten IJ. Dat tekende de situatie in Diemen in 1672, het zogenoemde Rampjaar dat in feite tot ver in 1673 voortduurde en waarin een Frans leger voor de Hollandse Waterlinie stond, op zo'n 15 kilometer van Diemen. Vluchtelingen op weg naar Amsterdam zullen de Diemenaren eveneens gezien hebben. Je kunt onmogelijk zeggen dat de oorlog van 1672 aan onze woonplaats voorbijgegaan is. Toch is er over Diemen in het Rampjaar 1672 maar heel weinig bekend.

Het Rampjaar

Het is dit jaar 350 jaar geleden dat ons land, de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, werd aangevallen door Engeland, Frankrijk en de Duitse bisschoppelijke vorstendommen Münster en Keulen. Engeland en Frankrijk verklaarden ons land op 27 maart en 6 april de oorlog; Münster en Keulen volgden in mei. Binnen de kortste keren stond de Republiek met de rug tegen de muur. Ternauwernood kon het Franse leger in de zomer van 1672 voor de Hollandse Waterlinie tot staan worden gebracht; en Münstertse troepen voor de wallen van de stad Groningen. Alleen het krijgsgebeuren op zee gaf enige reden tot hoop. Daar bleek 's Lands vloot onder admiraal De Ruyter steeds weer te sterk voor de gecombineerde Engels-Franse zeemacht.

Hollandse Waterlinie

Het was op het nippertje geweest met die – toen voor het eerst in werking gestelde – Hollandse Waterlinie. Een Frans leger van ruim 100.000 man was op 12 juni, na een snelle opmars langs de Rijn in Duitsland, bij Pannerden de Neder-Rijn overgestoken en kort daarop ook de IJssel bij Doesburg. Vervolgens trok het door de Betuwe en over de Veluwe westwaarts. Op 23 juni overden de Fransen de stad Utrecht, nadat hen al op 20 juni Naarden in

Reconstructiekaart van de Hollandse Waterlinie in 1672-1673, getekend door G.H. Hoekstra naar de kaart van J.W. van Sypesteijn en J.P. de Bordes uit 1850 (Erfgoedhuis Zuid-Holland)

handen was gevallen.¹ Het land leek reddeloos verloren en de regering leek daarbij, zoals toen gezegd werd, radeloos en het volk – in zijn woede op de heersende regenten – redeloos. In die bijna hopeloze situatie kon echter op het allerlaatste moment toch nog een sterk defensief wapen in stelling worden gebracht: water. Tussen Muiden aan de Zuiderzee en Gorcum aan de Merwede werd een aaneengesloten gebied geïnundeerd, oftewel onder water gezet. Die inundaties zijn de geschiedenis ingegaan als de Hollandse Waterlinie. Het had de nodige improvisatie vereist en soms ook de nodige dwang, want nogal wat boeren verzetten zich tegen het onder water zetten van hun land. Maar het werkte: het Franse leger werd tot staan gebracht.

De eerste inundaties

Het besluit tot deze inundaties was op 8 juni 1672 genomen door de Staten van Holland. Het idee om Holland op deze wijze te verdedigen bestond overigens al langer, maar plannen ervoor waren nooit uitgewerkt, onder meer door onenigheid met Utrecht. Tien dagen later kreeg Amsterdam van de Staten van

Johan Maurits, graaf van Nassau-Siegen, was een achterneef van Willem van Oranje. Vanwege zijn vroegere gouverneurschap van 'Nederlands' Brazilië (1636-1644) kreeg hij als bijnaam 'de Braziliaan'. Zijn betrokkenheid bij de slavernij in dat gebied heeft zijn reputatie later geen goed gedaan. Maar als legercommandant maakte hij zich in 1672 zeer verdienstelijk. Portret door Elias Nesselthaler (coll. Rijksmuseum Amsterdam)

Holland de bevoegdheid om in Muiden, Naarden en Weesp alles te doen wat nodig was voor de verdediging van de stad. Vrijwel meteen werd begonnen met het doorsteken van de zeedijk tussen Muiden en Naarden.

Tegenwerkende boeren probeerden de inundatie door zout zeewater eerst nog te beletten. Maar toen op 20 juni – dezelfde dag waarop Naarden viel – graaf Johan Maurits van Nassau, als bevelhebber van de noordelijke 'kom' of sector van de Hollandse Waterlinie, met een troepenmacht in Muiden arriveerde, werd met die tegenwerking korte metten gemaakt. Hij was geen uur te vroeg gekomen, want een paar uur eerder had een vijftal Franse ruiter-verkenners Muiden ook al bezocht. Ze troffen de stad onverdedigd aan. Maar in plaats van dat onmiddellijk aan hun superieuren te gaan melden waren ze neergestreken in logement 'De Hertog van Gelre' (nu Eetcafé 'Floris V'). Na een borrel waren ze op hun gemak naar Naarden teruggekeerd.² Dat gaf Johan Maurits van Nassau voldoende tijd om het Vechtstadje in staat van verdediging te brengen. In het Muiderslot richtte hij zijn hoofdkwartier in en hij verleende meteen escorte aan de grondwerkers die een gat in de zeedijk moesten graven. Overigens kwam het water op de landerijen ten oosten van de Vecht niet altijd even hoog te staan, want bij eb en met zuidwestenwind stroomde veel water terug richting Zuiderzee.³

De Overdiemer- en Gemeenschapspolder

De landerijen ten westen van de Vecht zouden eveneens worden geïnundeerd en daardoor kwamen óók de Overdiemerpolder en de Gemeenschapspolder onder water te staan. De rest van Diemen vooralsnog niet. Het gebied ten westen van de Diem lag in feite achter de Hollandse Waterlinie. Die liep vanaf Muiden zuidwaarts en strekte zich westelijk uit tot aan de Diem en de Gaasp en vervolgens tot aan de oevers van het Gein, de Holendrecht en de Amstel. Hoe hoog het water in de Overdiemerpolder en de Gemeenschapspolder kwam te staan

Kanon op de wallen van Muiden (foto Jaap Haag)

weten we niet. Anno nu liggen deze polders zo'n 1 tot 2,5 meter onder NAP, maar in de 17^e eeuw moet dat minder zijn geweest. Er heeft sindsdien immers een aanzienlijke bodemdaling plaatsgevonden.

Het (de) Diemer- of Watergraafsmeer

Op dezelfde 20^e juni als waarop de zeedijk ten oosten van Muiden werd doorgestoken, maakte de Amsterdamse vroedschap bekend dat uit voorzorg zowel de Diemer- of Watergraafsmeer alsook de Bijlmermeer geïnundeerd zouden worden.⁴ Deze droogmakerijen waren nog maar enkele tientallen jaren daarvoor in cultuur gebracht. Om 'de Meer' onder water te kunnen zetten, moest eerst 'omtrent Jaap Hannes' een gat in de Diemerzeedijk worden gegraven. Daartoe werden op 21 juni 'de dijkgraven Cornelis Graeflant en Vincent van Bronkhorst met zeventig gravers en met enkele gewapende burgers naar den Diemerzeedijk gestuurd'.⁵ De doorgraving moet bij de Ipenslotersluis zijn geweest, zo'n honderd meter ten oosten van de herberg Jaap Hannes (waar nu het Gemeenlandshuis staat).

Vervolgens moest een 'gelijke doorsnijdinge' gemaakt worden 'in den (ring)dijk van de Diemermeer', op een zo kort mogelijke afstand van het gat bij de Ipenslotersluis. Iets ten oosten van de afslag van de ➤

Onder aan de ringdijk van de Watergraafsmeer bevindt zich nog altijd een drassig stukje land (rechts op de foto): het restant van de 'braak' die na de dijkdoorsteking in 1672 door het stroomgat gevormd was (foto Jaap Haag)

De Vecht- en Amsteldijken doorgestoken

Om Amsterdam nog beter te kunnen verdedigen besloot de Amsterdamse vroedschap op 19 juni definitief (een principebesluit dateerde al van de 12^e) om óók de gebieden direct ten oosten, zuiden en westen van de stad te

Wegen werden onbegaanbaar en onzichtbaar door de inundatie terwijl de geringe diepte het gebruik van vaartuigen uitsloot.

inunderen. Vanaf de stadswallen ging het dus om al het land richting Diemen, Abcoude, Ouderkerk, Amstelveen en Sloten.⁸ Dat betekende dat deze dorpen onder water kwamen te staan, al weten we niet hoe diep. Uit militair oogpunt was een halve meter al voldoende. De wegen werden er onbegaanbaar door – en hun ligging onzichtbaar – terwijl de geringe diepte het gebruik van vaartuigen uitsloot. Een vijandelijke opmars werd daardoor zozeer bemoeilijkt dat die gemakkelijk tot staan kon worden gebracht vanuit op dijken en hoger gelegen weggedeelten opgeworpen schansen. Op 3 juli werd 'de linker Vechtdijk doorgestoken en twee dagen later ook de Amsteldijken'.⁹ Het laat zien dat voor deze inundaties vooral gebruik gemaakt werd van zoet water. Om het eventuele verzet van boeren de kop in te drukken, werden gewapende eenheden ingezet om de arbeiders te beschermen. Ten zuiden van Amsterdam kwamen er schansen op de Amsteldijk, ►

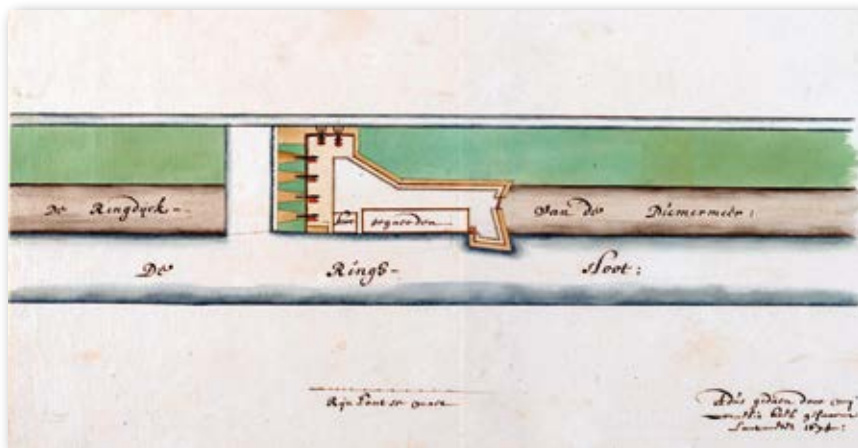
Detail van een door Pieter van den Berge in 1719 uitgegeven kaart van de Watergraafsmeer (het noorden onder), met in het midden de in 1672 bij het stroomgat van de dijkdoorsnijding ontstane braak. (Bijzondere Collecties, UvA)

op de Weesperzijde en bij de Omval en ten oosten van de stad bij Jaap Hannes op de Diemerzeedijk en bij het gat in de ringdijk van de Diemermeer. Binnen deze schansen kwamen barakken voor zo'n vijftig soldaten per schans. In de schans op de ringdijk van de Diemermeer kwamen zes kanonnen te staan; op de (dubbele) schans bij Jaap Hannes tien.¹⁰ Voor het goede begrip: Jaap Hannes lag toen nog op Diemens grondgebied. En dan was er nog een schans 'van kleine defentie op de Meerdijk voor de Hartoghvelts brugh', dus aan de Watergraafsmeerse kant van de Hartveldsebrug, bij het begin van de Middenweg. Bovendien werd op zowel de binnenwateren als op het Buiten IJ en op de Zuiderzee gepatrouilleerd door sloepen, uitleggers (kanonneerboten) en andere oorlogschepen.

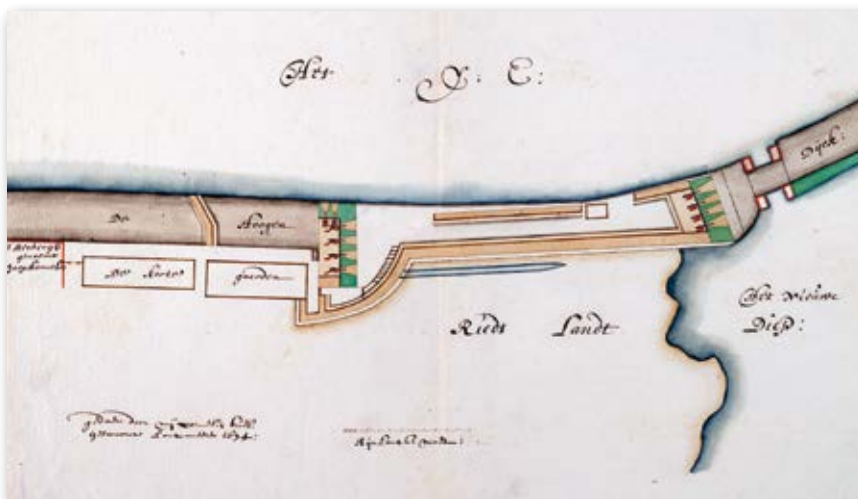
Diemen in het water

Ook Diemen ten westen van de Diem kwam dus onder – maar misschien is het beter om te zeggen: in – het water te staan. Erg hoog zal het water niet gekomen zijn. Het zal meer dras zijn geweest. Evenmin weten we of er bewoners geëvacueerd of gevlucht zijn. Het is trouwens opmerkelijk hoe weinig hierover in de archieven is terug te vinden en hoe weinig aandacht er in de geschiedschrijving over Diemen aan is besteed. Een enkele aanwijzing vinden we in een brief van Johan Maurits van Nassau van 23 juni 1672, waarin hij er bij het Amsterdamse stadsbestuur op aandrang dat 'vermits alle avenues (toegangswegen) doorgeschneden worden, dat den wegh langs de Treckvaart van Muijden nae Amsterdam open gehouden worde opdat geseyde wegh met

wagens en schuijten kan gebruikkt worden, want den seedijck alreede doorgeschneden is'.¹¹ Waaruit we dus kunnen afleiden dat het land langs de trekvaart (waaronder de Diemer- en Overdiempolder) min of meer blank was komen te staan. Het is echter heel goed mogelijk dat de boerderijen, die vaak op een net iets hoger gelegen erf stonden, het water buiten de deur konden houden (net zoals in 1944-1945), zodat de boerenfamilies op hun boerderijen konden blijven wonen. Het besluit van de Amsterdamse vroedschap om de sluisdeuren bij eb weer open te zetten en bemaling in zoverre toe te staan dat het waterpeil in de polders rond de stad zakte tot dras-niveau wijst daar ook op.¹² Maar veel meer dan dat weten we niet. Waar de archieven helemaal over zwijgen is het al of niet bestaan van een plaatselijke schutterij en of inwoners van Diemen daarin gediend hebben. Wat we wél weten is dat het gat in de Diemerzeedijk al vrij spoedig weer provisorisch gedicht werd. Dit gebeurde om de instroom van zout water te stoppen, als dat – bij voldoende regenval – niet nodig was.¹³

Kaart van de schans op de Ringdijk van de Diemer- of Watergraafsmeer bij het Nieuwe Diep, iets ten oosten van de afslag van de Kruislaan, getekend door Cornelis Koel. Oriëntatie: zuid boven (uit Kaartboek E van het archief van Thesaurieren Ordinaris, Stadsarchief Amsterdam)

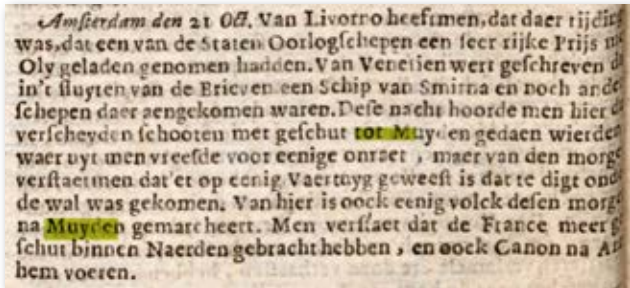

Kaart van de schans en de sluis bij Jaap Hannes aan de Diemerzeedijk, getekend door Cornelis Koel. Oriëntatie: noord boven (uit Kaartboek E van het archief van Thesaurieren Ordinaris, Stadsarchief Amsterdam)

Te voet door Diemen

Dat Diemen meer dras dan onder water kwam te staan, kan ook afgeleid worden uit het verslag van twee inspectierondes door een (anoniem gebleven) lid van de Amsterdamse schutterij. Zijn eerste ronde, op 19 juli, bracht hem naar 'de hoogedijk' (= de Diemerzeedijk), waar hij de daar aangelegde 'fortificatiën' bezocht, welke 'na 't gevoelen van veel militairen niet te verwinnen waren, vermits 't lant altemaal onder water leyt, en den vijandt maar langs 2 wegen, zijnde de eene de hooge dijk, d'andre de lage wegh van Naarden, kan langs komen'.¹⁴ Die 'lage wegh' liep uiteraard langs de trekvaart door Diemerbrug. Op zijn tweede, op 3 augustus gemaakte, ronde kwam hij in Diemen zelf. Na bij Amsterdam eerst de batterijen op de beide Amsteloevers (ongeveer ter hoogte van de huidige Berlagebrug) en bij het begin van de Weespertrekvaart geïnspecteerd te hebben kwam hij vervolgens 'na Diemerbrug'. Daar bezocht hij de stelling die bij 'de

hartoghvelts brugh, op de meerdijk gemaakt' was. Deze schans was echter slechts 'van kleyne defentie'. Daarna ging zijn tocht 'voorts door Diemen' naar 'den hogen dijk'. Daar trof hij 'ontrent Jaaphannes, even voorbij 't gemeene landshuijs, een heerlijk werk, zijnde 2 baterijen met haar linien en trenchen achter den anderen, ieder met 3 stukken (geschut) versien'.¹⁵ Hoe hij precies door Diemen is gelopen vertelt het verhaal niet; het kan langs de ringvaart van 'de meer' geweest zijn (dus over de Diemerkade) óf over de Oud-Diemerlaan. Hij moet echter zonder al te veel problemen de Diemerzeedijk bereikt hebben, met of zonder natte sokken. Dat de Hartveldseweg en het Muiderzandpad (Muiderstraatweg) begaanbaar bleven lezen we trouwens ook in diverse berichten in de Amsterdamse courant en in de Oprechte Haerlemsche courant, waarin regelmatig gewag gemaakt wordt van militaire eenheden die vanuit Amsterdam naar Muiden of Weesp marcheerden en daarbij door Diemerbrug kwamen.

Bericht in de Amsterdamse Courant van 22 oktober 1672, waarin onder andere melding gemaakt wordt van naar Muiden marcherende militairen (coll. Koninklijke Bibliotheek, geraadpleegd via Delpher)

Krijgsbedrijf

Al met al was Amsterdam erin geslaagd om zijn defensie op orde te krijgen. De uitgebreide inundaties en de op de toegangswegen opgeworpen schansen hadden de stad vrijwel onneembaar gemaakt en hielden het krijgsbedrijf op afstand. Dat de verdediging zo succesvol gevoerd werd was mede te danken aan de in de zomer van 1672 tot stadhouder verheven prins Willem III. Als kapitein-generaal (opperbevelhebber) had hij het moreel van het achter de

Door het besliste optreden van prins Willem III als kapitein-generaal kreeg een sfeer van onverzettelijkheid de overhand in heel het land.

Hollandse Waterlinie teruggetrokken leger weten te herstellen. En niet alleen van het leger, want het was vooral door zijn besliste optreden dat in heel het land een sfeer van onverzettelijkheid de overhand kreeg. Waarschijnlijk is hij op 16 augustus voor een inspectietocht naar Muiden en Weesp ook door Diemen (of over de Diemerzeedijk) gereden, want omdat hij om vijf uur 's middags vertrok en nog dezelfde avond terugkeerde kan het haast niet anders dan dat hij te paard ging (en niet per boot over de Zuiderzee).¹⁶

Pastoor tegenover soldaten

In Abcoude trad pastoor Vennicx op 17 november 1672 moedig op tegen plunderende en brandstichtende Franse soldaten. Volgens zijn kapelaan kon hij het in brand steken van de, ooit katholieke maar al sinds jaren protestantse, dorpskerk niet aanzien. Hij ging gewapend met een monstrans op de soldaten af (hij nam aan dat ze katholiek zouden zijn) en riep hen 'ootmoedigh' op te stoppen met hun vernielwerk, 'twelk de Franse ziende, zijn altemaal voor hetzelfde op haar knien gevallen, en soude op zijn verzoek van voorder te branden, afgelaten hebben en voort zijn vertrokken', waarna de brand in de kerk geblust kon worden.¹⁹

Brandstichting en plundering door Franse troepen in Abcoude, 17 november 1672, ets door Isaac Sorious (coll. Rijksmuseum Amsterdam)

Ook Diemen is gevechtshandelingen bespaard gebleven. Maar dat gold niet voor Muiden, noch voor het gebied rond de schansen Uitermeer en Hinderdam, Nigtevecht en Abcoude, om ons tot de nabijheid van Diemen te beperken. Meerdere keren heeft het Franse leger getracht zich daar meester te maken van strategische posities (en van de inlaatsluizen). Maar hun aanvallen konden steeds worden afgeslagen. De bevolking van de Vechtstreek betaalde echter vaak een hoge prijs. Gruwelijk gingen Franse soldaten tekeer in strafexpedities (vanwege niet betaalde 'schattingen') in Nigtevecht en Abcoude. Beide dorpen werden geplunderd en deels platgebrand, waarbij inwoners beroofd en mishandeld werden en een aantal de dood vond.¹⁷ Tot een aanval op Weesp is het niet gekomen, maar het ten zuidoosten van Weesp gelegen kasteel Huis ten Bosch (vlakbij het huidige fort Uitermeer) werd, zoals zoveel kastelen en huizen aan de Vecht, door de Fransen in brand gestoken.¹⁸

In de winter van 1672-1673 heeft het Franse leger geprobeerd om over het ijs bij Woerden door de Waterlinie heen te breken, maar toen de betrokken militaire eenheden door de invallende dooi geïsoleerd dreigden te raken trokken ze zich schielijk weer terug, zij het niet zonder zich in Zwammerdam en Bodegraven aan wreedheden te buiten te gaan. Om aanvallen over het ijs te voorkomen

waren reeds overal burgers opgeroepen om bijten in het ijs te hakken en zo brede stroken water open te houden. Maar net als over een Diemense schutterij weten we niets over de inzet van Diemenaren bij het openhouden van de trekvaarten, de Diem of een strook water langs de Diemerzeedijk, want er werd ook gevreesd voor een aanval over de bevroren Zuiderzee.²⁰ In de zomer van 1673 keerden de krijgskansen. Op 12 september werd Naarden heroverd en dat markeerde het begin van de Franse terugtocht uit Nederland.

Liever geen omzien?

Toen oorlogsgod Mars de benen had genomen, konden alle polders weer worden drooggemalen, ook in en rond Diemen. Burgers en boeren konden weer opgelucht ademen. Zij hadden een angstig jaar vol ontberingen en beproevingen achter de rug en veel Nederlanders – zo ook de inwoners van Diemen – moeten de jaren 1672-1673 als traumatisch hebben ervaren. Een aanwijzing daarvoor zou het opvallend geringe aantal schilderijen en prenten van de strijd om de Hollandse Waterlinie of de inundaties rond Amsterdam kunnen zijn. Men keek er, letterlijk, niet graag op terug. Zou dat mede de reden zijn dat er over Diemen in het Rampjaar zo bijzonder weinig gedocumenteerd is? Alsof de herinnering eraan uit het liefst uit het geheugen gewist werd...

Bronnen

Stadsarchief Amsterdam: Archief van de Burgemeesters. Missiven aan burgemeesters. 1534 - 1806; inv. nr. 67, 1672 - 1674 en Archief van de Vroedschap. Resoluties met munimenten of bijlagen. 1536 - 1795; inv. nr. 28, 23 februari 1672 - 13 oktober 1672.

Literatuur en websites

- **Abrahamse**, Jaap Evert en Erik **Schmitz**, *Batavische constantie, de verdediging van Amsterdam in het Rampjaar 1672*, in: Bulletin KNOB, 2022-3.
- **Beek**, P.J. ter, *Historie van Diemen* (Amsterdam 1957).
- Franse ruiters in Muiden, op <https://523.myt.li/tours/>.
- **Fransen**, Alfons, *Een kleine dijk met een groot doel. De financiering van de Diemerdijk, 1591-1864*, ([Amsterdam] 2009).
- **Gebhardt**, J.F. jr., *Een dagboek uit het 'rampjaar' 1672*, in: Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap. Deel 8 (1885).
- Geheugen van Oost, Het wiel van 1672.
- **Haag**, Jaap, *Weerbare mannen van Broek in Waterland, Krijgsgeweld en oorlogsdreiging in 1572 en 1672*, in: Loek Zoon (red.), *Broek en Waterland, regionale samenwerking en conflicten 1282-1811* (Hilversum 2019).
- **Kruizinga**, J.H., *Watergraafsmeer, eens een parel aan de kroon van Amsterdam* (Amsterdam 1948).
- **Pfeiffer**, Christian, *Stadse overpeinzingen*, in: <https://www.iloveweesp.nl>, 8 dec. 2019.
- **Sypsteyn**, Jan W. en Jan Philip **de Bordes**, *De verdediging van Nederland in 1672 en 1673: bijdragen tot de staats- en krijgsgeschiedenis van het vaderland, Deel 2* ('s-Gravenhage 1850).
- **Weitjens**, Joris en Martin **Melchers**, *Diemerzeedijk, zand erover* (Amsterdam 2004).
- **Wolfert**, Daan, *Een ramp voor de Vechtstreek 1672-1673*, (Hilversum 2022).

Noten

- 1 Uijterschout, p. 94-105.
- 2 Franse ruiters in Muiden.
- 3 Fransen, p. 99.
- 4 Abrahamse en Schmitz, p. 9; al op 13 juni waren de sluisdeuren uit de Ipenslotersluis weggenomen maar dat had onvoldoende effect.
- 5 Kruizinga, p. 64 e.v.; en Weitjens en Melchers, p. 22.
- 6 Geheugen van Oost, Het wiel van 1672.
- 7 Vroedschapsresoluties, 21 juni 1672, p.86.
- 8 Vroedschapsresoluties, 12 en 19 juni 1672; en Uijterschout, p. 102.
- 9 Fransen, p. 106, 107.
- 10 Gebhardt, p. 73-74; en Abrahamse en Schmitz, p. 11-12.
- 11 Archief Burgemeesters, missiven, 23 juni 1672, p. 24.
- 12 Vroedschapsresoluties, 22 juli 1672.
- 13 Vroedschapsresoluties, 29 juni en 14 augustus 1672; Archief Burgemeesters, missiven, 3 september 1672.
- 14 Gebhardt, *Een dagboek*, p. 64.
- 15 Gebhardt, *Een dagboek*, p. 73.
- 16 Oprechte Haerlemsche courant, 16 augustus 1672.
- 17 Wolfert, p. 188-189 en 207
- 18 Pfeiffer, Stadse overpeinzingen.
- 19 Gebhardt, p. 94 en Wolfert p. 189-190.
- 20 Uijterschout, p. 124; en Haag, p. 198-200.

MAARTEN KONING FIETST DOOR DIEMEN OP 5 APRIL 1948

Alfred Bakker

J.J. (Han) Voskuil is vooral bekend geworden door zijn romancyclus 'Het Bureau' (1996-2000). In zijn debuut 'Bij Nader Inzien' uit 1963 is een beschrijving opgenomen van een fietstocht van Amsterdam naar Zwolle, zijn geboorteplaats. Voskuils alter ego, Maarten Koning, passeert daarbij Diemen. We nemen u mee op zijn tocht vanaf Betondorp in de Watergraafsmeer tot en met de Kilometerbrug over het toenmalige Merwedekanaal.

Maandag 5 april 1948

Toen Maarten de ventweg opreed, even voor Diemen, was het juist half tien. Het was kouder dan hij gedacht had en er woei een vrij harde wind uit het noordoosten. In het voorbijrijden keek hij in de etalages en naar de kleine, armoedige voortuinen, waarin hier en daar crocussen bloeiden. *Fruit-Groenten-Comestibles-Shell-Jansens haring een openbaring*. Hij las de opschriften, remde voor een auto die uit een garage kwam en reed toen onder het viaduct door, het rijwielpad op. De auto's die hem passeerden begonnen weer harder te rijden. Hij keek op zijn horloge, klemde de handvaten beter vast, schoof zijn fiets onder zich heen en weer tot hij goed zat, boog zich voorover en verhoogde het tempo. Half tien. Kwart over twaalf in Nijkerk. De ligusterheg begon in de toppen groen te worden. De weilanden aan de linkerkant waren nog kleurloos en doods. Hier en daar liepen wat schapen. Vlak bij het Merwedekanaal zag hij twee lammetjes. Terwijl hij zich tegen de brughelling opduwde, keek hij over de leuning naar de vervelozige woonboten, naar het troosteloze houten dorpje beneden bij de pijlers, en tussen de groen ijzeren balken door naar het kanaal. Er voer een sleep met vier rijnaken schuin tegen de wind in, in de richting van Amsterdam. Het water

was vol kleine, korte golven met schuimstrepen. Zelfs langs de helling naar beneden moest hij trappen. Een tijdlang controleerde hij van kilometerpaal tot kilometerpaal de snelheid op zijn horloge. Half twee in Harderwijk, vier uur in Zwolle.

Bron:

J. J. Voskuil, *Bij nader inzien*. G.A. van Oorschoot 1963 - februari 2010, elfde druk

De Muiderstraatweg eind jaren vijftig. Te zien het LPG-inbouwstation "Autogas Hennis" en "Garage Saan" (foto coll. HKD)

Links de Muiderstraatweg. Rechts de rijksweg. Op de achtergrond de brug van het ringspoor (foto coll. HKD)

LANG LEVE ERFGOED DIEMEN CENTRUM-WEST

Ronald van Gelder

Dit voorjaar kwam er een eind aan de werkzaamheden aan stoepen en straten in Diemen Centrum-west. Na een jaar of twee zijn de veelbesproken onderheide wegen vervangen door wegen op schuimbeton. De stoepen en straten zien er nu – eerlijk is eerlijk – veel mooier uit dan voorheen: veel minder asfalt op de weg, maar een vierkleurige tegelmix. De uniformiteit van de ‘zonderheide’ wegen geeft de hele buurt bovendien meer uitstraling van een eenheid. Over de Burgemeester Bickerstraat en de Arent Krijtsstraat rijdt veel zwaar transport, zoals het busverkeer, waarvoor asfalt geschikter is; de straten ten westen van de Arent Krijtsstraat zijn nog wèl onderheid en geasfalteerd.

De werkzaamheden hebben de gemeente en buurtbewoners ook bewust(er) gemaakt van de historische – en erfgoed-waarden van Diemen Centrum-west.^{1, 2, 3} Om dat bewustzijn te laten voortleven heeft de gemeente – veelal in samenwerking met de Historische Kring Diemen – het initiatief genomen voor enkele herinneringselementen in de buurt: informatiepanelen, een historische speurtocht en een onderheid wegdeel als aandenken.

Dwars door Diemen Centrum-west

In Centrum-west zijn twee geheel nieuwe panelen geplaatst in de reeds bestaande serie ‘Dwars door Diemen’. Een op de Paulus Emtinckweg en een op het Van Medenbach Wakkerplein. Op het paneel van de Paulus Emtinckweg wordt aandacht geschonken aan de onderheing van de weg.

Het informatiepaneel op de hoek van de Paulus Emtinckweg en het Schoolpad (foto Ronald van Gelder)

Twee foto's op dit paneel zijn op ‘unieke’ momenten genomen: de ene foto in 1934, de andere in 2021. De oude foto toont de kale onderheide betonnen Paulus Emtinckweg vóórdat de weg werd geasfalteerd; de huizen in de straat zijn nog niet in aanbouw en de stoepen zijn nog niet aangelegd. De actuele foto toont dezelfde kale weg net na het verwijderen van de asfaltlaag en vlak voordat de resterende onderheide weg definitief wordt verwijderd, 87 jaar na dato. De Sint-Petrus' Bandenkerk uit 1910 op de achtergrond zag het allemaal.

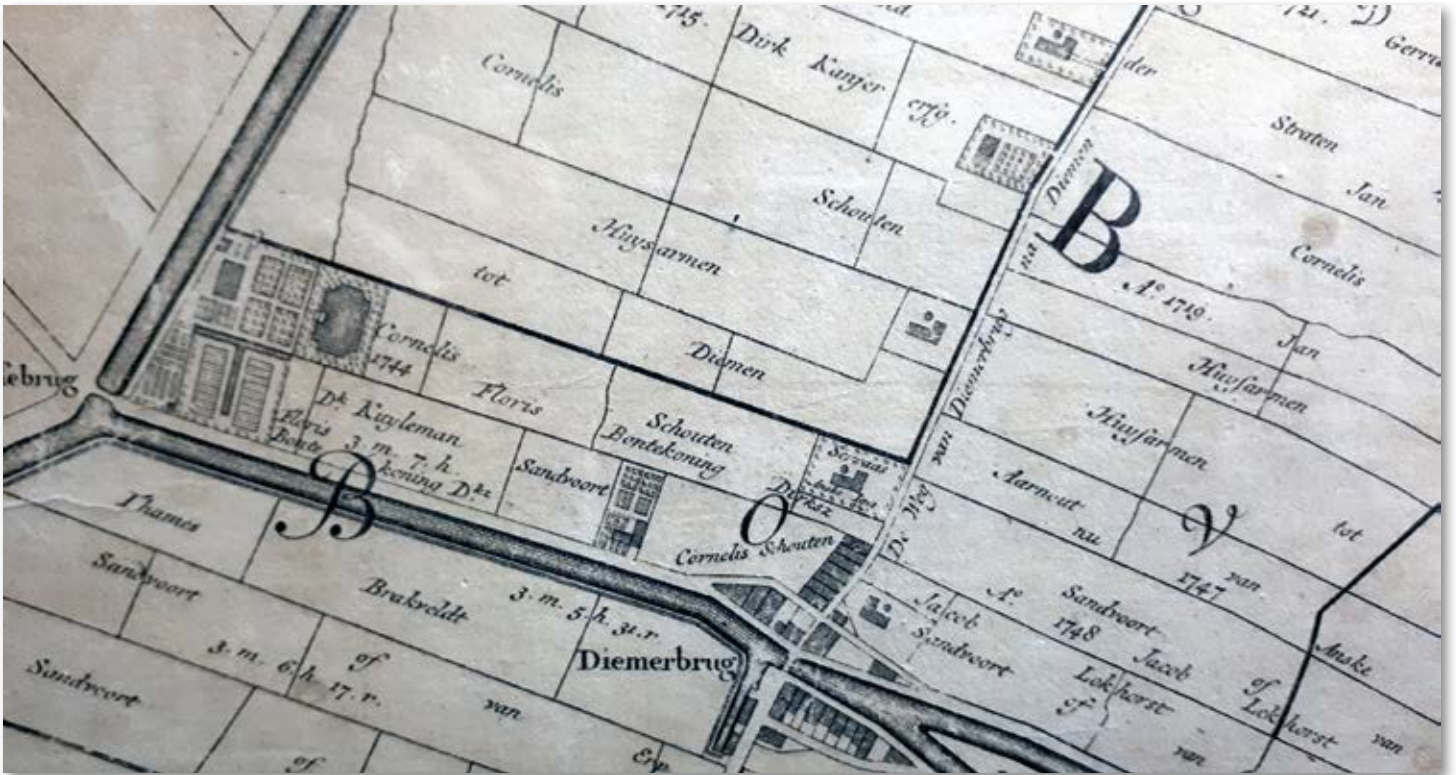
Kiki Jaski heeft speciaal voor basisschoolkinderen een historische speurtocht door Diemen Centrum-west gemaakt.

Het paneel op het Van Medenbach Wakkerplein verhaalt over de boerderijen die tot 1950 op Ouddiemerlaan 29 hebben gestaan, toen nog *Diemerweg 29* en nog eerder op hetzelfde perceel op de *Weg van Diemerbrug na Diemen*. Het zijn de boerderijen van achtereenvolgens de familie Jan Kersbergen (vanaf ongeveer 1905 tot 1950), Jacob van Sytvelt (rond 1842) en Michiel Servaas en/of Anske Iges (rond 1749). In 1950 werd het Van Medenbach Wakkerplein aangelegd.^{4, 5}

De historische speurtocht van Sjakie en Jopie

Speciaal voor basisschoolkinderen heeft Kiki Jaski, bewoonster van Centrum-west, een historische speurtocht door de wijk gemaakt.^{6, 7, 8} Buurkinderen Sjakie en Jopie uit het eerste kinderboek van Jaski nemen hen mee samen met Diemo de Eend – de mascotte van City-marketing: *Daarom Diemen!* – langs allerlei plekken in de buurt met veel informatie over hoe het er vroeger uitzag.

De start en het einde van de speurtocht zijn aan de Ouddiemerlaan. De speurtocht gaat over hoe Diemen is veranderd van een boerendorp tot de gemeente die het nu is. In de speurtocht komen tal van historische zaken en feiten

Detail uit 'Kaarte van alle de dijkpligtige Landen behoorende onder de Hoogheemraadschap van den Zeeburg en Diemerdijk'. Deze gedetailleerde waterschapskaart is in 1749 gemaakt door Jan Wandelaar.

Het westen is links. De Diemerbrug bevindt zich ongeveer in het midden onderin. De weg die loopt ten noorden van de brug heet de Weg van Diemerbrug na Diemen, werd later Diemerweg genoemd en heet tegenwoordig Ouddiemerlaan. De boerderij van Servaas en/of Iges bevindt zich links, vlak na de bebouwing links op de weg; net voor de bredere sloot, die aangegeven wordt met een vette horizontale lijn.

aan de orde: dat er jaren geleden boerderijen in de wijk stonden, dat er in de jaren dertig een Lunapark in de wijk lag, waar de stoomtram vroeger liep en waarom die de 'Gooische Moordenaar' werd genoemd, wat onderheide wegen waren en wat struikelstenen zijn en waar ze liggen. En heel veel andere weetjes.

De papieren speurtocht op A2-formaat zit in een stoffen tasje met diverse verrassingen: een magneet, stickers, kleurplaat + kleurpotloden én een speurdersdiploma met de handtekening van burgemeester Erik Boog van Diemen erop. Het tasje kan gratis worden opgehaald bij Bruna in winkelcentrum Diemerplein en theater de Omval. Het is ook mogelijk om de speurtocht

als audiotour te beluisteren via de QR-code op de kaart. Of via www.daaromdiemen.nl (Ga dan naar: "Lekker buiten" - Diemo).

De speurtocht is geschikt voor de hele familie. Ook wordt hij ter beschikking gesteld aan verschillende

scholen in Diemen. In een klein uur kijk je met andere ogen naar de wijk. De vormgeving van de speurtocht is van Femke Hoogland en de illustraties zijn van Madeleine van der Raad. De Historische Kring Diemen stelde beeldmateriaal beschikbaar. ➤

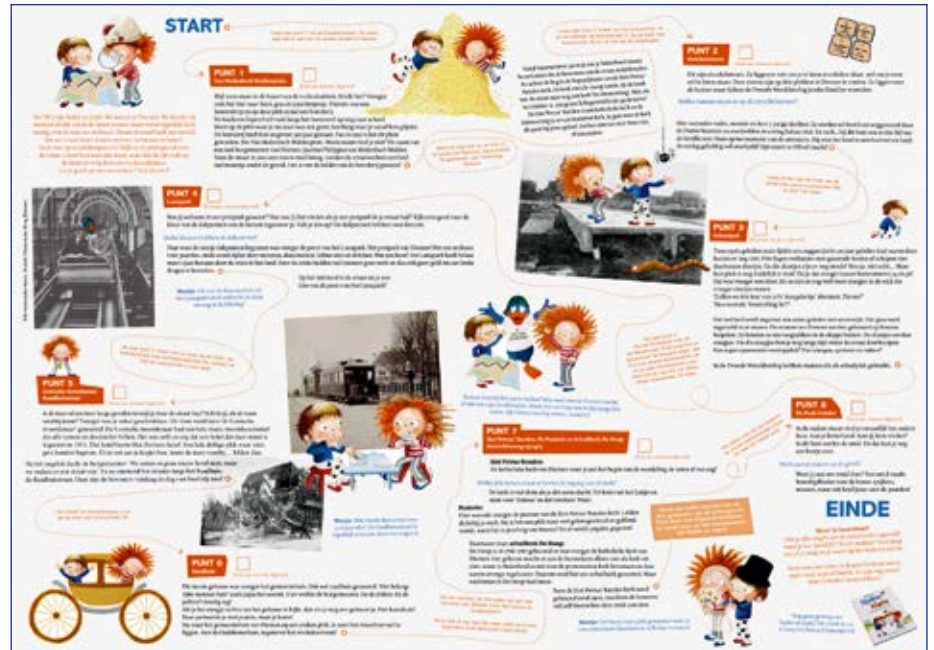
In een klein uur kijk je met andere ogen naar de wijk.

De historische speurtocht van Sjacie & Jopie.

Erfgoed als kunstwerk

In het voorjaar van 2023 zal in de 'Tuinen Van Tienen' – de publieke tuinen van de Van Tienenweg, die door de bewoners worden beheerd – een stuk van de onderheide weg worden geplaatst, als aandelen aan de unieke onderheide wegen, aan dit verdwenen erfgoed in deze buurt.^{1, 2, 3} Het wegdeel is afkomstig van de Burgemeester Van Tienenweg, ter hoogte van de Gerard Burghoutweg. Het uitgezaagde wegdeel (5 m x 1 m x 1 m) bestaat uit een stuk betonnen wegdek met enkele zogenaamde betonopzetters, die oorspronkelijk bovenop houten heipalen stonden. Op het paneel ernaast staat tekst en uitleg over de historie van deze unieke onderheide wegen. Een waar kunstwerk voor een knap staaltje wegebouw van weleer.

De historische speurtocht van Sjakie & Jopie.

Het uitgezaagde wegdeel op zijn oorspronkelijke locatie op de Burgemeester Van Tienenweg, bij de Gerard Burghoutweg. Hier staat de weg nog met drie betonopzetters op drie ingehaide houten palen. (fotografie AW infrabouw, Lisse, 2022)

Noten

- 1 Ronald van Gelder, Vluchten onder het wegdek. In: *Diemens oorlog*, Dorp bij Amsterdam onder Duitse bezetting. A. Bakker en anderen. Uitgave: Historische Kring Diemen, april 2015, p. 32.
- 2 Ronald van Gelder, *Erfgoed of niet? Dat is de kwestie! De casus van de onderheide wegen in Diemen*. Masterthesis Heritage studies. Faculteit der Geesteswetenschappen, Vrije Universiteit, 7 augustus 2017.
- 3 De onderheide straten in de wijk Diemen Centrum-west zijn cultureel erfgoed. Interview met Ronald van Gelder. In: *Diemer Nieuws*, 17 augustus 2017.
- 4 Ronald van Gelder, De geschiedenis van het Van Medenbach Wakkerplein. In: *Diemer Nieuws*, 25 november 2021.
- 5 Ronald van Gelder, Geschiedenis Van Medenbach Wakkerplein. Presentatie op Jaarvergadering Historische Kring Diemen, 26 maart 2022.
- 6 Onder onderheide wegen (over het Lunapark in Diemen). In: *Diemen Info*, december 2020, p. 18.
- 7 Centrum-West is opgeknapt. In: *Diemen Info*, juli 2022, p. 14-15.
- 8 Bewoonster Centrum-West maakt speurtocht. In: *Diemer Nieuws*, 4 augustus 2022, p. 5.

REACTIES OP DE BEELDBANK VAN DE HISTORISCHE KRING DIEMEN

Wiard Krook

Sinds het bestaan van de Historische Kring Diemen-Beeldbank krijgen we regelmatig reacties van bezoekers. Vaak zijn dat berichtjes van bewoners uit Diemen of oud-bewoners die nu elders wonen en zich nog steeds betrokken voelen met Diemen. Een aanvullende opmerking of een correctie is makkelijk te maken op de betreffende beeldbankpagina. Sommige toegestuurde berichten zijn wel interessant, maar vaak te uitgebreid voor het plaatsen op de beeldbank. Vandaar deze rubriek met een aantal voorbeelden.

Claresteyn (hkd02217)

Ton Colijn, oud-lid van de Vrijwillige Brandweer Diemen, wist nog de naam “Claresteyn” van de voormalige brandweerkazerne aan de Ouderkerkerlaan. Rechts op de foto zien we de oude Austin autospuit uit 1952. De brandwachten moesten op weg naar de brand in de open bak achterop zitten.

Smederij (hkd08123)

Regelmatig mogen we van Dick van Dijk, als echte Diemenees, aanvullingen op de beeldbank ontvangen. Tijdens de mobilisatie in 1939 werden er niet alleen veel Nederlandse militairen in Diemen ingekwartierd, maar ook veel paarden gestald. Uiteraard lieten ze hun paarden beslaan bij “De Oude Smidse” aan de Ouddiemerlaan. Op de foto onder andere Dirk van Dijk sr. en Marinus van Dijk aan het hoefsmeden. Arie van Dijk en Dick van Dijk jr. (2 jaar) kijken toe.

Hartveldsebrug (hkd02368)

Hans Goedhart (nu woonachtig in Castricum) reageerde op de foto met de trieste overblijfselen van de Hartveldsebrug, genomen tijdens de bouw van het viaduct van de ringweg over de Ringvaart. Met name wijst hij op het fraaie siersmeedwerk van de originele brugleuning, die nog geheel in de stijl van de Amsterdamse School is uitgevoerd.

Slaapkamer raampje (hkd04026)

Dat de foto's op de HKD-Beeldbank goed worden bekeken bewijst Nico Nagtegaal uit Almere wel.

Na publicatie van een foto uit 1958 van een huis aan de Ouderkerkerlaan ontdekte hij rechts het huis van zijn familie met het raampje van zijn oude slaapkamer.

Ouddiemerlaan 55 (hkd12177)

Al weer enige tijd geleden vroeg Dirk van Bergen uit Diemen een foto te plaatsen van de oude situatie van het huis aan de Ouddiemerlaan 55. We vonden een foto van de percelen 53-55 uit 1982 in het uitgebreide fotoarchief van W.J.A. Mol.

"Yell Gazeuse" (hkd10013)

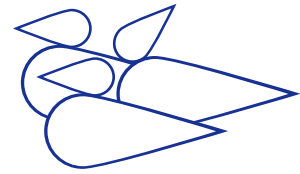
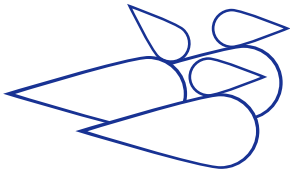
Bij het zien van een foto van de winkel van "What's Next" aan de Ouddiemerlaan 20-22 uit 2016 herinnerde Ella den Hartog zich dat er vroeger in dit pand een gazeusefabriek was gevestigd. Bij navraag bleek dat hier het merk "Yell Gazeuse" werd gemaakt. Echt Diemens.

School met den Bijbel

(hkd03835)

Wil van Oosterom uit Abcoude heeft een vraag bij een klassiefoto uit 1924 van de School met den Bijbel aan de Ouddiemerlaan. Ze denk dat haar moeder Wijntje Bogaard, geboren in 1914, ook op de foto staat (zie cirkel). Wie herkent haar?

Even rechtzetten

Bert Roest schreef in het vorige nummer over de geschiedenis van het zuurwarenbedrijf Luycks in Diemen van 1957 tot 1988. Bij het vaststellen van de definitieve versie ging het mis in de communicatie tussen redactie en Bert. Daardoor was onduidelijk dat Bert voornamelijk geput had uit het familieboekwerk van 400 pagina's waarin 12 generaties Luycks zijn beschreven. De bronnenlijst wekte ten onrechte de suggestie dat andere bronnen de basis voor het artikel vormden. De eindredactie maakte de fout bronnenlijst en literatuurlijst met elkaar te verwisselen. Wij gebruiken het woord bronnenlijst voor bronnen die in het desbetreffende artikel gebruikt zijn. De term literatuurlijst gebruiken we voor alle overige bekende literatuur die betrekking heeft op de inhoud en waarover de HKD in het verleden heeft gepubliceerd. Dat doen we voor de lezer die eventueel meer wil lezen over een beschreven onderwerp. De bronnenlijst had derhalve in ieder geval moeten bevatten: "Miep Luycks en Eugene van Damme, De nazaten van Cornelis Luijcx, mei 1997, Steenbergen."

In de keuze van de foto's voor de publicatie miste Bert de foto's die op deze pagina afgedrukt zijn. Uiteraard trekt de redactie lering uit deze zaak en heeft een maatregel getroffen om soortgelijke misverstanden te voorkomen.

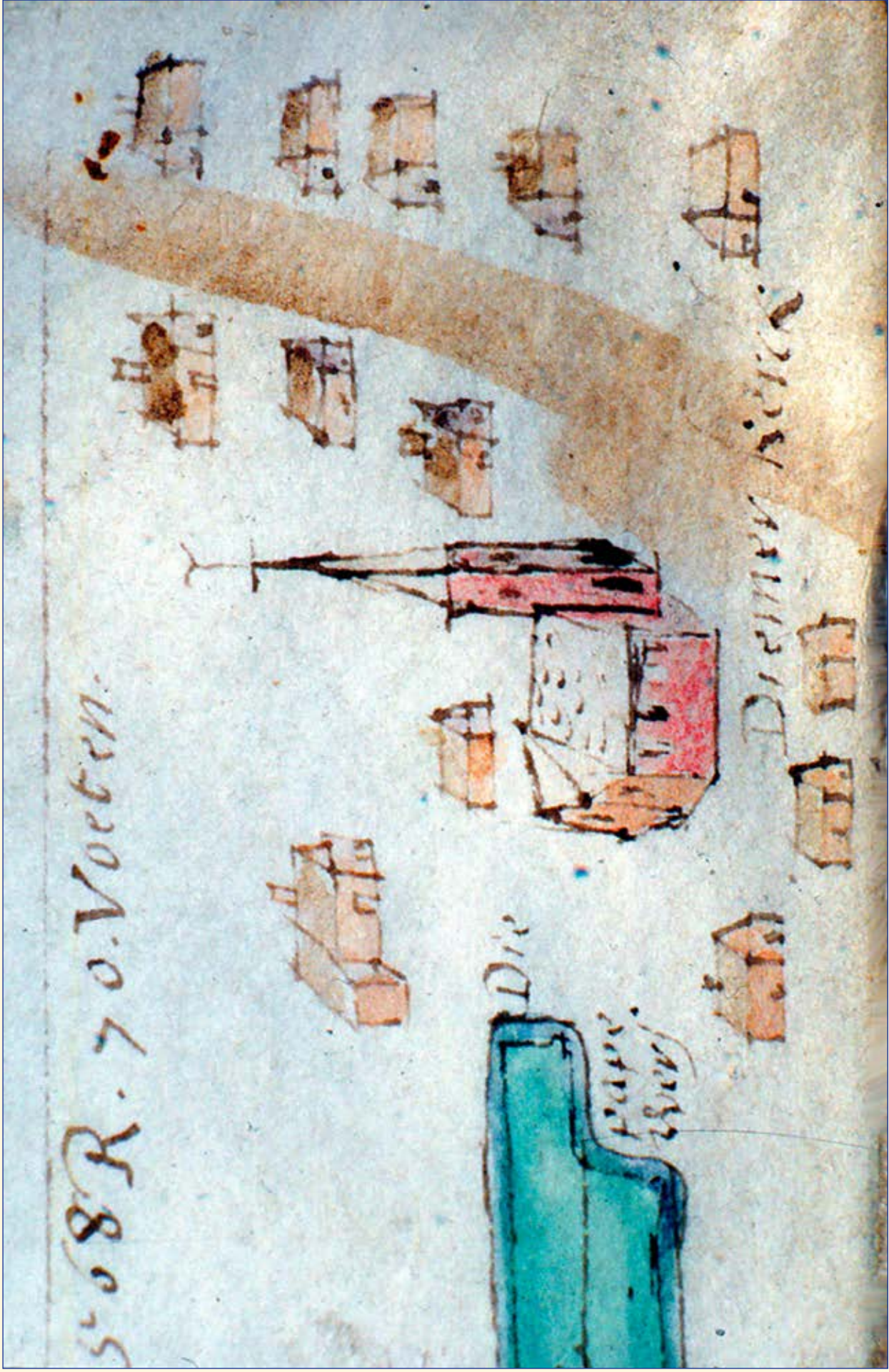
De Luycks-fabriek kort na de start in 1957. De foto is genomen vanuit het noorden. In de jaren erna is het bedrijf sterk uitgebreid; zie ook andere luchtfoto's (foto KLM Aerocarto N.V., Schiphol)

De fabriek kort voor de brand van 18 januari 1963 (coll. HKD)

Deze foto is in 1963 genomen vanuit het westen. Linksboven de vroegere A1 van Diemen naar Muider, rechtsonder het begin van de Stammerdijk (coll. HKD)

Luycks

Detail van de "Diemer kerck" uit een kaart die werd getekend door de landmeter Adriaen Ockerssoon. De gehele kaart werd in 1601 gepubliceerd in het: "Caert-Bouck vande ghemeene Landen gelegen Inden Banne van Diemen toe komende de Gemene, Heemraden ende Waerslyden van de Zeeburch oft Diemer Dijk, Alle met d'Amsterl-landse Roede Bemeten". Dit is een van oudst bewaarde afbeeldingen van de voormalige Mariakerk aan de Ouddiemerlaan te Oud-Diemen. Links zien we ook "Die Papewerf" vermeld. Het huis daarboven is waarschijnlijk de bijbehorende pastorie (coll. archief Hoogheemraadschap van Zeeburg en Diemerzeedijk).